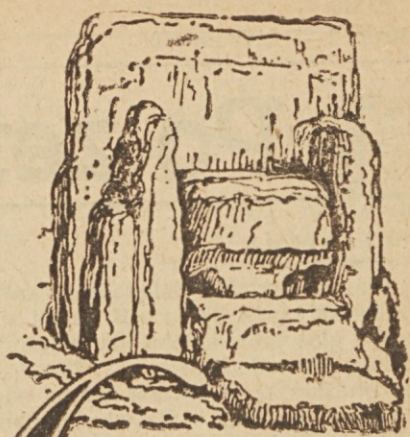

Koroška

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cene:

Za naročnike:
v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 4.— šilinge,
Posamezna številka 30 grošev.

kronika

Leto III.

Celovec, 10. oktobra 1947

Številka 42

Ob obletnici plebiscita

Slovenci na Koroškem z zadoščenjem ugotavljajo, da letošnja proslava obletnice plebiscita ne bo uradno tako šumno in širokopotezno proslavljena kakor druga leta. Ta proslava je vsakega Slovenca močno bolela, saj ga je spominjala tistega žalostnega dne, ko mnogim Koroškim Slovencem ni bila izpolnjena želja, da bi prišli v svojo narodno državo. „Koroška kronika“ je že lansko leto podala v svojem uvodnem članku misli, ki jih danes radi njihove aktualnosti deloma ponavlja:

„Najžalostneje pri plebiscitu pa je to, da je zanj največ žrtvovala Nemčija, in to ona Nemčija, ki se je že desetletja pripravljala na zasužnjevanje sveta. Nemčija se ni borila za „nedeljeno“ Koroško, pač pa za svojo nadoblast.

Po prvi svetovni vojni se je razsula Avstrija vsled nestrpnosti Nemcev, ki jih je nemški sosed na severu trajno podpihval. In ko so se črtale nove meje, so mislili tudi na ureditve koroških meja. In če so biti takrat mnogi proti Avstriji, ni bil noben greh. Dokler obstaja država, je ljudstvo seve dolžno, držati se državne misli, ko pa se je država sesula, nihče ni bil več dolžan, držati se sosedja, in če je kdo rekel: pategnimo meje ob jezikovnih mejah, to ni bil noben upor in ni bilo v tem razloga za pričetek boje.

Ko je že na vse strani prodirala demokratična misel, je bilo naravno, da so se na Koroškem odločili za plebiscit: naj ljudstvo samo odloči tako ali tako! Tudi poznavalci koroških razmer niso mogli predvideti izida plebiscita. Na eni strani so stali Nemci in nemškutarija, na drugi zavedni Slovenci in teh je bilo pred tridesetimi leti še znatno več kakor danes. Nemci so bili politično zrelejši kakor Slovenci. Casniki so jih vzgajali, izobraževali so jih društva, vsaka vas je imela požarno brambo — nemško, vsaka župnija svoj nemški pevski zbor, Nemški so bili orožniki, nemški učitelji, nemški odvetniki in zdravniki, nemški državni in deželni uradniki, nemški gostilničarji in deloma še drugi obrtniki. Nasproti tem je stal samo slovenski kmet, hlapci in nekaj delavcev.

Neljubi in temni dogodki, ki so spremljali priprave za plebiscit in plebiscit sam, gotovo niso vredni, da jih s proslavami obujamo. Razen tega so nam že mnogokrat povedali, da bo tudi na Koroškem določila mejo mirovna konferenca. Potem takem nima sedanje praznovanje plebiscita nikakega drugega cilja kot razburjati že itak prevroče duhove. Bodimo že enkrat pametni in dokazimo enotnost z deli in ne besedami.“

Gospodarski položaj Evrope

Angleški dnevnik »News Chronicle« obravnava zgodovino Marshallove ponudbe ter označuje prvi Marshallov tozadevni govor kot enostavno vojaško stališče človeka, ki naj prepriča predsednika, da pošlje veliko pomoči prekomorskim državam. Toda v Evropi, kjer je navada, da se vsaka država sama zase bori, je bila Marshallova zahteva nekaj nenavadnega, ker je zahtevala svojevrstno revolucijo v mišljenju in v delovanju. Vsaka država je morala priti na dan s svojimi načrti ter jih podvreči kritičnemu pretresanju, da so mogli priti v skuden načrt in da je bilo mogoče doseči sporazum o tem, katera država naj prva dobi iz skupnega, to je iz ameriškega žepa sredstva za kritja svojih potreb. To je bilo v resnici nekaj novega.

Slika o sedanjem stanju in o bodočih izledih Evrope je črna. Štiriletni načrt proizvodnje (produkcije), ki ga objavlja poročilo, predpostavlja, da bo proizvodnja osnovnih potrebščin porasla tako naglo kakor v Združenih državah med vojnimi leti. Pa četudi bi se to uresničilo, še vendar Evropa ne bi imela toliko potrebnih dobrin leta 1951, kakor jih je imela 1938. Če je ta načrt zmoten, je zmoten zato, ker je preoptimističen.

Veliki možje ne umrejo

Ob obletnici smrti dr. Ev. Kreka, velikega slovenskega boritelja za socijalne pravice

Pred dnevi je šla skoro neopazno mimo nas obletnica smrti enega naših največjih mož, prvega slovenskega sociologa, kulturno gospodarskega delavca, učitelja in organizatorja krščanske demokracije med Slovenci, dr. Janeza Evangelista Kreka.

Kdor koli se je za narodno življenje Slovencev vsaj malo zanimal, pozna Kreka in njegova dela, predvsem pa njegove velike zasluge, ki si jih je pridobil s svojim neumornim delom.

Dr. Janez Ev. Krek je zagledal luč sveta v prelepem delu Slovenije, pri Sv. Gregorju nad Velikimi Laščami na Dolenjskem. Nardarjen kot je bil, je v šolah hitro napredoval. Že zgodaj je posegel v politično življenje in se kot politik postavil v prvo vrsto borcev za izboljšanje družabnega stanja med Slovenci. Kot tak je delal neprestano z željo, da dvigne naš narod, predvsem delavstvo kulturno in mu na temelju krščanskih resnic zagotovi boljšo bodočnost. Krekovo delo bi označili: boj proti osebnosti in sebičnosti, dvema poglavitnima škodljivcema ljudi, voden s pomočjo združništva in izobraževalnih organizacij. Imel je namen, izkoriščani narod osamosvojiti tako, da bo kos vsem svojim sovražnikom, vaškim oderuhom, kot tudi potuževalcem. V delavstvu ni gledal samo tovariške delavce, temveč vse, ki so si s koristnim delom služili vsakdanji kruh. Najbolj so mu bili pri srcu revni, trpeči in stiskani. Bil je mož materinsko dobre-

ga srca, četudi ni tega vselej kazal. Sebičnosti ni poznal, tudi čast je odklanjal. Kar je imel, je razdal revnim, zato je tudi umrl kot revež.

Kot prepričan katoličan, kar je bil Krek skozi vse svoje življenje, je pokazal, da niso krščanska načela le nekaj praznega in v zraku visečega, temveč da so edina podlaga za zdrav in pravičen družabni red. Kreku je bil vsak brat. Pomagal je rad vsem, če je le mogel in si nikdar ni obetal vračila.

Njegovo dobro srce so poznali predvsem zatirani in samim sebi prepuščeni delavci, za katere se je še posebej zavzel. Ustanovil jim je strokovno organizacijo, ki je bila sposobna zastopati njihove pravice in jih tako ubraniti pred izkoriščanjem. Težko je reči, da so mu bili delavci najbližji.

Z isto vneto kot za delavce se je zavzel tudi za kmete, katerim v pomoč je ustanovil številne »rajfaznovke«. Skrbel je tudi za njihovo strokovno izobrazbo in kulturni napredek. Po njegovih zaslugah so se pričele ustanovljati razne gospodarske šole in so se vršili številni gospodinjinski tečaji.

Enako velik kot socialni delavec je bil Krek tudi kot kulturni borec slovenskega naroda. Njegovo pero je bilo neutrudljivo, kadar je šlo za poduk naroda ali za dvig njegove prosvete. Prosvetna in telovadna društva so mu bila zelo pri srcu, saj je dobro vedel, da more le kulturno visoko stoječ narod uspešno vztrajati na braniku

svoje posesti, ki mu je hoče odvzeti pohlepni osvajalet.

V svoji dalekovidnosti je sestavil politični program slovenskemu narodu, ki so ga v majski deklaraciji vkljub najtežjim okoliščinam podpisali tisoči in tisoči Slovencev. Majska deklaracija je bila plod Krekovega narodno političnega programa in želje po čimprejšnji združitvi vseh Slovencev v svobodni domovini.

Prav toliko, kot je pomenil Krek ostalim Slovincem, ali pa še več, je bil Korošcem. Najsevernejši del našega naroda, ki je bil preganjanju tujcev najbolj izpostavljen, je sanjal o slovenskem Mojzesu, ki ga bo pripeljal v obljubljeni deželo svobode. Žal se Korošcem ta želja ni izpolnila, vendar Krekova ideja o celoti slovenskega naroda ni zamrla, temveč živi morda bolj, kot kdajkoli prej.

Dokler je živel Krek, je bil narod enoten in je vedel, kaj hoče. Krek mu je kazal pot, po kateri naj hodi, dal mu je politično organizacijo, da bi ga s pomočjo te pripravil na velika dejanja in mu tako zagotovil svoboden in neodvisen razvoj. Ko pa je Krek umrl, je postal narod čreda brez pastirja in se še danes, po tridesetih letih Krekove smrti ne more prav znajti.

Dne 8. oktobra 1918. leta je objavil »Slovenec« še za sedanje čase zelo pomenljiv članek: »Čprav vse razpade, ena misel nam ostane — Oče naš —«. Članek je vzel iz Krekovega socializma, v katerem pravi Krek: »Malo nam je ostalo še skupnega, organskega v javnem življenju med nami. Vsak sam zase. To geslo mori družabni organizem. Vendar, čeprav vse razpade, ena misel vedno ostaja, misel, ki bi mogla znova organizirati človeštvo: da smo Očeta sinovi, ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi.«

Odbor za štednjo pri ZN

Vedno pogosteje se pojavljajo kritike zaradi prevelikih izdatkov organizacije Z. N. Zastopnik Združenih držav Stevenson je bil eden izmed teh kritikov, vendar je bil kljub temu, da Združene države prispevajo za l. 1948 k budžetu Združenih narodov 40% vseh stroškov, eden izmed najzmernejših. Stevenson je predvsem poudaril, da bi se morala organizacija Z. N. osvoboditi vseh številnih nesposobnih uradnikov. Zahteval je nadalje, naj dobi generalni tajnik Trygve Lie najširša pooblastila, da lahko izvede nadzorstvo nad osebjem, ki mu je podrejeno, t. j. 2.200 ljudi.

Združeni narodi imajo preveč odborov in komisij

»Times« piše: Glavni tajnik Združenih narodov in nekatere države so opozorile na naraščajoče izdatke tajništva Združenih narodov ter njihovih agencij in odborov. Švedska je predložila resolucijo, v kateri zahteva odpravo velikega števila komisij in podkomisij. Povečani izdatki so zlasti resno breme za države, kot je Britanija, ki mora zato izdajati dolarje.

Britanski letni prispevek znaša 800.000 funtov, vzdrževanje tajnih delegacij pa tudi nad 55.000 funtov letno. V tem pa niso vračunani stroški za vzdrževanje delegacij na glavni skupščini, ki zaseda skupno kake tri mesece. Vse to gre na račun negativne plačilne bilance z Združenimi državami. Prispevek k posebnim organizacijam, kakor UNESCO, znaša tri milijone dolarjev. Prvotni načrt za proračun Združenih narodov za prihodnje leto je znašal 40 milijonov dolarjev. Britanska vlada je zahtevala, naj bi ga znižali na 27.000.000 dolarjev.

O ameriški pomoči za Evropo

Iz nedavnih ameriških izjav o pomoči za Evropo lahko naredimo tri začetne zaključke: 1. Ameriki se ne mudi. 2. »Nujnostni načrt za pomoč«, o katerem je Truman govoril v ponedeljek 29. IX., ne bo mogel zadržati volka pred evropskimi vrati. 3. Britanija to zimo verjetno sploh ne bo dobila pomoči. List nadaljuje: »Komentar k tem zaključkom lahko prepustimo Američanom samim. Ameriški tisk preveča govorenje o »tragično počasnem delu«. S svoje strani smo ponovno nastopali proti naziranju, da bi bila ameriška pomoč Evropi kaka lahka zadeva. Ameriške državljane je treba najprej na to pripraviti. Niti odobritev, niti zbiranje in ne odpošiljanje pomoči niso preproste zadeve. Vsako zavlačevanje je zato obžalovanja vredno in škodljivo. Če se ozremo na države, ki so še v resnejšem položaju kot Britanija, potem vidimo, da načrt predsednika Trumana upošteva za zimo le eno državo, to je Francijo in še ta bi dobila le živila ter gorivo. Težko je predvideti, ali bosta Francija in Italija mogli preprečiti gospodarski polom, kateremu bi zelo lahko sledil politični polom. Britanija bi se morda lahko kako izlizala s svojimi rezervami, dokler ne bo Amerika izdelala svojih dolgoročnih načrtov. Morali se bomo torej še bolj posvetiti razvoju gospodarske moči. Čimbolj bomo odvisni sami od sebe, od im-

Nova kominterna ustanovljena

Kakor poroča angleška poročevalska služba »Reuter«, so v Varšavi zastopniki komunističnih strank Sovjetske zveze, Francije, Italije, Jugoslavije, češkoslovaške, Poljske, Rumunije in Madžarske objavili sklep o ustanovitvi mednarodnega komunističnega poročevalskega urada v Beogradu. Velika Britanija in Združene države Sev. Amerike, kakor tudi druge zapadne države smatrajo to kot obnovitev kominterne in so mnenja, da bo to le še bolj povečalo razdor med Zahodom in Vzhodom.

perija ter drugih držav izven dolarskega območja, tem težje bomo sprejeli Američanom ljubo načelo o nediskriminaciji v trgovini. Imeti moramo proste roke za pogajanja in za prednostne tarife v in izven imperija. Američani imajo pravico določiti si čas za premišljanje, kaj naj storijo, ne smemo pa pozabiti, da nimamo več mnogo časa za organiziranje sredstev in poti za naš obstoj. (»Daily Telegraph«.)

Nadaljni komentarji ameriškega tiska k poročilu konference šestnajstih v Parizu se v splošnem izjavljajo za sprejem splošnih smotrov načrta za pomoč, ali vendar izražajo neki odpor proti dajanju dolarjev, dokler ne bodo bolj jasno izdelane metode za medsebojno pomoč med evropskimi državami.

Tisk poudarja, da morata zunanje ministrstvo in vlada v celoti poučiti ameriški narod in kongres o namenih, stroških in uspehu programa za evropsko obnovo.

»Christian Science Monitor« piše med drugim: »Nastajajo nujna vprašanja: zakaj bi morale Združene države pošiljati živila v Italijo, če italijanski poljedelski delavci ovirajo s svojimi stavkami proizvodnjo? Zakaj pošiljati premož, če evropski rudarji stavkajo ali ovirajo večjo proizvodnjo? Zakaj posojevati dolarje Veliki Britaniji, ko ima ta dežela v Združenih državah investicije, ki bi jih lahko prodala in tako dobila dolarje? Zakaj pošiljati žito, če del evropskih poljedelcev odteguje žito potrošnji ali pa hrani s njim živino? Zakaj omejevati potrošnjo v Združenih državah v korist dežel, v katerih se lahko osebe z denarjem potom črne borze do sitega najede?«

Mislimo, da je na vsa ta vprašanja mogoče le en odgovor. Bistveni odgovor je, da razpolaga Evropa — čeprav so tam nedostatki, ki jih je treba odpraviti — z dalek manjšo količino živil, kot Združene države in mora zato dobiti pomoč iz tujine, da si zamore odpomoči od vojnih opustošenj.«

Po zemeljski obli

PALESTINA

Glasilo angleške delavske stranke »Daily Herald« piše, da se v Britaniji ni dvignil nikak glas proti sklepu, da Britanija odloži mandat nad Palestino. Večina britanskega ljudstva se je ob tem sklepu oddahnila. Vzdrževanje reda v Palestini je bilo v zadnjih dveh letih skrajno težko vojaško in gospodarsko breme za Britanijo. Dokler bi bilo še kaj upanja na dosego sporazumne rešitve med Arabci in Židi, bi bila ta žrtve še opravičljiva, toda Britanija ne more v nedogled žrtvovati svojih ljudi in denarja za iskanje rešitve, ki je očitno nemogoča.

Arabska večina in židovska manjšina v Palestini bosta zdaj doživeli britanski umik, ki sta ga tako dolgo zahtevali, ter bosta morali sprejeti posledice svoje nepopustljivosti. Britanija je še pripravljena sodelovati pri izvrševanju sklepa, ki bi ga sprejeli in odobrili Združeni narodi, toda samo pod pogojem, če pri tem sodelujejo tudi druge države.

Svet se zdaj nahaja pred mnogo širšo tragedijo evropskih beguncev in razseljenih oseb, židovskih in nežidovskih, ki je postala v javnosti tako nesrečno povezana s posebnim palestinskim vprašanjem. Vsi ti milijoni ne morejo najti blaginje in sreče v prenatrpanih in obubožanih predelih Srednjega vzhoda. Srečo in boljše bodočnost bodo mogli zadobiti le v večjih in bogatejših področjih novih kontinentov, zlasti Severne in Južne Amerike. Ali so svetovni državniki končno vendar še pripravljene rešiti to strahotno vprašanje, dokler ne bo postalo mrtvilo palestinskega vprašanja še bolj zmedeno in usodno za rešitev židovskih in nežidovskih beguncev?

INDIJA

Angleški list »Daily Telegraph« pravi v članku o indijski tragediji, da je v šest tednih od takrat, ko je Britanija izročila oblast v roke Indijcem, novi dominion Pakistan zaprosil države britanskega Commonwealtha, naj mu pomagajo preprečiti pokolj med verskimi skupinami. »Daily Telegraph« pravi, da je to posledica prevelike naglosti, s katero je britanska vlada urejala indijske zadeve. Manj naglice in malo več znanja bi moglo Indijo rešiti te nesreče. V kolikor je možno, se moramo klicu Pakistana odzvati, pravi »Daily Telegraph«, toda nobena zunanja pomoč ne bo nič zalegla brez sodelovanja Indijcev vseh ras in vseh veroizpovedi. Nemiri so sicer omejeni na majhno področje, toda to, kar se dogaja v Punjabu, je strahotno. Beg šest milijonov beguncev je največja nesreča, ki jo pozna Indija od 18. stoletja.

»Manchester Guardian« pa pravi, da bi bilo najbolje, obrniti se na Združene narode in ne na britanske dominione, toda Združeni narodi imajo premalo ugleda, ker se na nesrečo vsaka stvar, ki pride pred Združene narode, spremeni v merjenje sil med vesilami.

AVSTRIJA

Avstrija je objavila svoj pristop k Marshallovemu načrtu po svojem zunanjem ministru dr. Karlu Gruberju, ki je govoril po dunajskem radiu.

Sovjeti so sprva odbili dovoljenje za prenos Gruberjeve izjave in pristali le na to, da prenaša to izjavo ameriška postaja.

Sovjetski cenzor je hotel črtati iz govora zunanjega ministra stavek, v katerem ta pravi, da svet zamore enako obtožiti Sovjete poizkusa ustvaritve političnega bloka v Evropi — kot zasnovatelj Marshallova načrta, ali pa vsaj tako, in drugi stavek, v katerem trdi, da trenutno Avstrija ne more upati na dobavo živil iz Vzhoda.

Dr. Gruber je odbil spremembo svojega govora in je končno dobil dovoljenje za objavo celotnega besedila.

Ta neuspeh cenzure ni bil prvi. Poročajo, da je sovjetski cenzor skušal pregovoriti dunajskega župana Teodorja Körnerja, da bi opustil v svojem radiofonskem poročilu o svojem nedavnem uradnem obisku v Moskvi izjavo, da je v tem mestu videl poleg velikega števila novih zgradb tudi mnogo lesenih hiš. Na izjavo Körnerja, da zahteva on besedilo svojega govora tako, kot je pisano, ali pa ga sploh ne bo imel, je cenzor moral umakniti svojo zahtevo.

V svojem govoru je dr. Gruber poudarjal veliko važnost Marshallova načrta. O predlogu tega načrta za carinsko unijo evropskih držav je izjavil, da je edino le na ta način mogoče doseči dejanski napredek. Glede obtožbe, češ da pomeni Marshallov načrt izzkus za ustvaritev političnega bloka, je izjavil: »Teško je razumeti, kako se more imenovati nova oblika mednarodnega sodelovanja, ki se opira na velikopotezno ameriško pomoč, ustvarjanje bloka. Ta pomoč in mednarodno sodelovanje bi zamogla dovesti do ustanovitve bloka le zaradi neprestanih napadov sovražnikov načrta,

proti katerim pa bi se z enako pravico lahko naperila slična obtožba.

»Na vsak način se gospodarska obnova Evrope ne more odložiti zaradi dejstva, ker se velike sile ne morejo sporazumeti o svojih ideoloških temeljih.«

Dr. Gruber je nato odgovoril na obtožbo, da pomeni pristop k Marshallovemu načrtu ogrožanje neodvisnosti Avstrije, tako: »Gospodarska pomoč ni še nikdar gospodarsko oslabilila kake države, temveč jo je le ojačila. Edino le gospodarsko zdrava država zamore biti neodvisna.«

Avstrijski minister je nato poudaril, da bo zamogla Avstrija tem lažje trgovati s svojimi vzhodnimi sosedmi, če bo dobila pomoč iz Zahoda. Ne glede na vse nasprotne trditve Avstrija za določen čas ne more računati na presežke živil iz Vzhoda in tudi ne bo mogla kriti svojih živilnih potreb še dve do tri leta s proizvodnjo Podonavja.

ZDRUŽENE DRŽAVE

Pomorska komisija Združenih držav je nedavno sporočila, da je bilo od dneva konca vojne z Nemčijo izročenih ali pa so na tem, da izroče 1012 ladij vseh tipov trgovske mornarice v skupni nosilnosti 8 milijonov ton raznim državam na osnovi ameriškega programa za podpore tujini. Prvotna vrednost teh ladij znaša mnogo milijard dolarjev. Funkcionarji mornarice so izjavili, da ima predaja obliko kredita, na osnovi katerega bodo Združene države realizirale približno 850 milijonov dolarjev v dobi 20 let. Povprečje prodajnih cen se suče okrog 40% prvotnega stroška. V programu prodaj je obseženih nad 25 držav. Največ ladij so izročili Veliki Britaniji, ki je dozdaj dobila 215 ladij, sledi ji Grčija s 100 ladjami, nato Norveška s 96, Italija s 94, Francija s 86 in Nizozemska s 73 ladjami. (CAD.)

Ameriško ministrstvo za trgovino je objavilo podatke o izvozu žita iz Združenih držav v mesecu juliju t. l. Po teh podatkih je izvoz žita narasel od 65 milijonov dolarjev (lanski julij) na 92 milijonov (letonjski julij). Izvoz je narasel tudi, kar se tiče sadja in sadnih konzerv, krompirja in ameriškega oreha. Pravtako pa je narasel tudi uvoz nekaterih živilnih predmetov, zlasti sladkorja, paradiznikov, kave in kakava.

V nekaterih najuglednejših ameriških časopisih so bili objavljeni članki, ki povoljno komentirajo angleško odločitev o umiku iz Palestine.

Tako piše n. pr. ugledni list »New York Herald Tribune«:

»Angleška odločitev je jasna in nedvoumna. Velika Britanija se bo na ta način iznebila vsakih nadaljnjih očitkov, češ da ji njeni imperialistični in petrolejski razlogi narekujejo obdržati svoje čete še nadalje v Palestini. Po umiku pa se bo najbrž pravtako kot v Indiji pokazalo, da mandat, ki ga je izvajala dosedaj Anglija nad Palestino, le ni bil brez pomena in vrednosti. Vendar se je končno mandat pokazal za nemogočega in naše mnenje je, da je britanska odločitev, umakniti se iz Palestine, častna in modra.«

NEMCIJA

Britanska vlada je že pred časom opozorila, da Britanija ne bo mogla plačevati polovico stroškov za vzdrževanje združenega britanskoameriškega področja v Nemčiji, ampak bo prosila Združene države, naj prevzamejo večji del, če želi ne vseh izdatkov v dolarjih. Po združitvi obeh področij je bilo upati, da bodo mogli Nemci s povečanim izvozom sami plačevati svoj izvoz. Nemški izvoz je res malo povečal, istočasno pa je naraslo tudi breme vzdrževanja in Britanija mora najti takojšnji izhod, to je glavna naloga odposlanstva, ki bo pod vodstvom sira Williama Stranga odpotovalo v Washington. Porazdelitev stroškov za prehranjevanje zahodne Nemčije bo imelo za posledico tudi drugačno porazdelitev odgovornosti med obema zasedbenimi silama. Združene države bodo verjetno zahtevale tudi politično združitev, ki edina lahko prinese red v zmedeno gospodarstvo obeh področij, dokler bo Nemčija razdeljena. Kako bo to vplivalo na mišljenje vsake izmed štirih zasedbenih vesil glede sporazuma o Nemčiji, bomo videli meseca novembra. Vsekakor razdelitev Nemčije ne gre v sklad z obnovo Evrope ter s socialno moralno in gospodarsko ustaljenostjo v Evropi. (»Times«, London.)

GRCIJA

Debata na glavni skupščini Združenih narodov je jasno pokazala, da brez ohranitve grške neodvisnosti ne more biti govora o obnovi te dežele. Grška vlada je izrazila svojo vero v Združene narode in pričakuje od te organizacije, da bo končno napravila konec zunanjemu vmešavanju v grške zadeve. Grška vlada pa je tudi sporočila svoje namero, da ne bo popustila v svojih na-

porih za uveljavljanje zakonitosti in reda. Če bo to mogoče, bo skušala doseči svoj namen na blag način. Vlada je proglasila amnestijo za vse upornike, ki bodo položili orožje in sporočila, da bo v slučaju uspeha sledila splošna amnestija. Če pa se bodo gverilci še naprej upirali, je grška vlada odločena mobilizirati ves grški narod in zatreti zaroto.

Vkljub temu je centralni odbor EAMA zavrnil amnestijo, češ da je to past tujih imperijalistov in njihovih biričev. EAMA nadaljuje z mobilizacijo v zahodni Macedoniji, kjer izvežbani banditi skušajo spraviti celo pokrajino pod svojo oblast in nadoknaditi svoje izgube.

V tej zvezi je zanimivo ugotoviti, da je grški general Papageorgiou izjavil: »Število banditov, ki se predajajo vojaškim oblastem, se je po proglasitvi amnestije zmanjšalo. To ima svoj vzrok v tem, da so gveriljski voditelji vpeljali po proglasitvi amnestije mnogo ostrejšje mere proti onim, ki mislijo na predajo. Vkljub temu je proglasitev amnestije privedla do resnega razkola med banditi in se o tej stvari med gveriljci mnogo razpravlja.« (LPS.)

Ministrski predsednik Sophoulis je v torek izjavil, da bo amnestija za upornike, ki bi drugače potekla s 15. oktobrom, podaljšana za nedoločen čas. Rojalistični list »Astia« poroča, da bo podaljšanje trajalo mesec dni.

JUGOSLAVIJA

Predsednik osrednjega sveta češkoslovaških sindikatov in tajnik mednarodne sekcije češkoslovaških sindikatov sta obiskala osrednji odbor enotnega sindikata v Jugoslaviji. Oba sta se posvetovala z jugoslovanskimi zastopniki sindikatov glede ustanovitve okrevališč za češkoslovaške delavce na Jadranskem morju. Razen tega so se bavili tudi z vprašanji ožjega sodelovanja med obema sindikatoma.

V Beogradu se je pričela razprava proti bivšemu voditelju srbske kmečke stranke Dr. Dragoljubu Jovanoviču, ki je obtožen špijonaže. Jovanoviča so zaprli 31. maja, češ, da je vohunil za neko tujo državo, katero pa niso imenovali. Jovanovič je bil edini član jugoslovanskega parlamenta, ki se ni strinjal z načrtom o petletki in je že prejšnje leto močno kritiziral gospodarsko in zunanjo politiko maršala Tita. Novembra meseca so ga izključili iz srbske kmečke stranke.

VELIKA BRITANIJA

Na novega leta dan 1948 bo v Angliji stopil v veljavo zakon, ki predvideva podražavljenje celotnega angleškega transportnega sistema.

Ta ukrep bo prizadejal tedaj nič manj kot 750 tisoč delavcev in nameščencev, transakcija pa razen tega pomeni, da bo menjal gospodarja kapital v iznosu ene milijarde 65 milijunov funtov Sterlingov.

ITALIJA

Italijanski ministrski predsednik de Gasperi je sedaj neoporečni gospodar političnega položaja v Italiji in to na podlagi odklonitve treh predlogov nezaupnice, ki jih je v narodni skupščini vložil voditelj komunistične stranke Togliatti. V dolgi in viharni seji skupščine, ki se je pričela v soboto in je trajala do jutranjih ur ponedeljka, je de Gasperi branil svojo politično linijo in dosegel, da so bili napadi levicarjev proti njegovi vladi ne samo odbiti, temveč so se komunisti in Nennijski socialisti morali takorekoč umakniti.

De Gasperi je v svojem govoru podčrtal glavne obrise vladnih stremeljenj v borbi proti gospodarski krizi, omenil prihajajočo pomoč iz Marshallova načrta in sklenitev petletne trgovske pogodbe z Argentino, s čimer bo dežela dobila potrebne količine žita. Ostro je nastopil proti stavkovnemu valu, ki gospodarskemu položaju v deželi prav nič ne koristi.

Včerajšnje italijansko časopisje spravlja de Gasperijevo zmago v skupščini v zvezi z domnevami, da bo ta svojo vlado razširil s pritegnitvijo Saragatovih zmernih socialistov in republikancev. Končno odločitev o tem pa bodo prinesle občinske volitve, ki se bodo vršile v nedeljo in po katerih si bo mogoče ustvariti točnejšo sliko moči posameznih političnih strank.

ČEŠKOSLOVAŠKA

Po uradnem poročilu so v zvezi z zaroto proti češkoslovaški državi zaplenili večje število orožja, znatne zaloge streliva, mnogo radijskih aparatov, kakor tudi zaprli okrog 380 oseb. Od aretiranih. 80 jih 58 takoj izpustili, medtem ko je proti 85 osebam vložena obtožba zaradi soudeležitve pri zaroti. Preiskave so dognale, da so zarotniki imeli v načrtu odcepitev Slovaške iz zveze češkoslovaških republik in so hoteli z oboroženo vstajo ustvariti neodvisno državo. Razen že omenjenega orožja, streliva in obveščevalnih aparatov so zaplenili tudi veliko število državi sovražnih letalov.

Bodoči ameriški kandidati za predsedniške volitve 1948

Čeprav manjka še več kot eno leto do predsedniških volitev leta 1948, vendar že prevladuje notranjo politiko Združenih držav v veliki meri predstojeca strankarska borba. Pred predsedniškimi volitvami se običajno vrši vrsta političnih dogodkov, ki se zamorejo pričeti 2 leti pred volitvami. Politična dejavnost v zvezi z volitvami prične s predhodnimi manevri strank, ki zamorejo obstajati enostavno v splošni kritiki »opozicijske« stranke nad stranko na oblasti. Čez nekaj časa zavzame kritiki bolj poseben značaj in se osredotoči na posebne probleme, kot na primer aktualna demokratska kritika delavne zakonodaje Taft-Hartley, katero je odobril republikanski kongres vključ vnetu predsednika Trumana.

V tej dobi predlagajo bolj znane ljudi za možne kadidate ene ali druge stranke pri predsedniških volitvah.

Kako leto pred volitvami izjavljajo nekateri teh ljudi, da sprejmejo kandidaturu. To se zamore zgoditi v neposredno objavo ali pa lahko obstoja v enostavnem potovanju po deželi, tekem katerega kandidati obiščejo krajevne politične voditelje in imajo govore v strateških področjih. Pri tem izjavlja vedno večje število reflektantov, da hočejo predložiti svojo kandidaturu. Istočasno prične obe večji stranki izdelovati načrte za svoja zborovanja, ki se vršijo 4 ali 5 mesecev pred volitvami, to je v juniju ali v juliju. Narodni odbori republikanske in demokratske stranke odločajo pri tem, v katerih mestih naj se ta zborovanja vrše. Določitev mest ne zavisi od razmotrivanja političnega značaja kot od razpoložljivosti prenočišč za tisoče delegatov raznih strank, prihajajočih iz vseh delov Združenih držav, od tega, če je v mestu dovolj velika dvorana za zborovanje in od pripravljenosti mesta pomagati stranki s plačilom stroškov zborovanja.

Dosedaj je objavil svojo kandidaturu še en kandidat: republikanec Harold E. Stassen, bivši guverner države Minnesota.

Mnogo narodne in mednarodne pozornosti je vzbudil preteklo spomlad, ko je obiskal Evropo. On piše sedaj za razne časopise in revije članke, ki se bavijo s evropsko politiko in s položajem Amerike v mednarodnih zadevah.

V septembru namerava izvršiti potovanje od države New York do Oregona. Vrh tega namerava začeti uradno svojo kampanjo na zborovanju v Milwaukee (Wisconsin) v novembru, kjer se bo predstavil kot kandidat republikanske stranke. Guverner Thomas E. Dewey, ki je propadel kot republikanski predsedniški kandidat leta 1944 pred Franklinom Rooseveltom, je nedavno dovršil potovanje po Združenih državah, kjer je obiskal republikanske voditelje v številnih mestih. On dosedaj še ni predložil formalno svoje kandidature, vendar je splošno znano, da se on za to zanima; javnost vidi v njem republikanskega eksponenta, katerega izvolitev je zelo verjetna.

Sin pokojnega ameriškega predsednika William H. Taft senator Robert A. Taft iz Ohia ima z Deweyem enako verjetnost izvolitve kot republikanski eksponent.

Tudi Taft še ni objavil formalno svoje kandidature, vendar bo to verjetno storil na kraju svojega sedanjega potovanja po Zpadu, ki docela sliči kampanji.

Manjšo verjetnost za republikansko kandidaturu imata senator Arthur Wandenberg iz Michigana, predsednik senatnega odbora za odnošaje s tujino in general Douglas Mac Arthur, ki je zanikal, da bi imel kakršnokoli politično ambicijo.

Razlog temu, da se mnogo ugiba o republikanskem kandidatu in relativno malo razpravlja glede demokratskih kandidatov, je iskati v dejstvu, da bo po splošnem mnenju kandidat demokratske stranke znova predsednik Truman.

Morda je edina oseba, ki bi znala ovreči načrte obeh strankarskih organizacij general Dwight D. Eisenhower, bivši vrhovni poveljnik zavezniških vojsk in sedanji načelnik glavnega stana vojske Združenih držav, ki je podal svojo ostavko s prvim januarjem 1948, ko bo prevzel predsedstvo Kolumbijske univerze v New Yorku. General je ponovno zanikal, da bi hotel prijaviti svojo kandidaturu ter je zatrjeval, da ne bi smel vojak nikdar vstopiti v politiko ali skušati doseči politične položaje. Vendar se on ni nikdar izključil iz kroga onih, ki bi eventualno mogli biti izbrani.

Važnost Eisenhowerja obstoja v njegovih splošni priljubljenosti in v dejstvu, da on dosedaj ni bil član političnih skupin, zaradi česar bi ga mogle obe stranke želiti za kandidata. V raznih obdobjih sta ga obe stranki proglasili za svojega, toda splošno se misli, da ima on večje izgleda med republikanci. V primeru njegove izvolitve bi zamogel on ovreči vse domneve in presenetiti javnost s svojim imenom, kot je to skoraj storil Wendell Wilkie leta 1940.

Zanimivo je poudariti, da nihče od teh morebitnih kandidatov ne predstavlja takozvanega izolacionističnega stališča.

Ob 30-letnici dr. Krekove smrti

UMRL 8. OKTOBRA LETA 1917

Skoraj slehernemu Slovincu je znano ime dr. -ja Janeza Evangelista Kreka. Niti 52 let ni doživel, ko ga je zadela srčna kap v Št. Janžu na Dolenjskem, kjer se je ustavil pri svojih prijateljih Bajcih v župnišču, duševno in telesno utrujen od težkih naporov agitacijskega potovanja po Dalmaciji in Bosni za novo jugoslovansko državo.

Starejšemu rodu so iz osebnega poznanja in doživljanja znane njegove neminljive zasluge za slovenski narod. Rojen pri Sv. Gregorju nad Ribnico v decembru 1865, je obiskoval ljudsko šolo v Komendi pri Kamniku, kjer je bil njegov oče učitelj, gimnazijo in bogoslovje v Ljubljani, se v bogoslovnih in modroslovnih vedah izpopolnjeval na dunajski univerzi, kjer je dobil doktorsko diplomu, se zasebno bavil z obširnimi študijem sociologije, narodnega gospodarstva, državnoznanstva in raznih književnosti in jezikov — govoril je vse slovanske jezike, angleščino, francoščino, nemščino, italijanščino, grščino in hebrejščino — in svoje znanje obogatil še s potovanjem in proučevanjem razmer v domovini in tujini. Ko se je vrnil v Ljubljano, je posvetil v tedanjih liberalnih okovih trpečemu narodu vse svoje umske darove. Kot stolni vikar, kot profesor bogoslovja, kot državni in deželni poslanec je bil neumorno delaven.

Dr. KREK — NAJVEČJI SLOVENSKI ZADRUGAR

Dr. Krek je bil največji slovenski zadrugar, tisti, ki je kreditne, proizvodne in potrošne, stavbene in strojne zadruge povezal v Zadružni in Gospodarski zvezi, mlekarke pa še posebej v Mlekarski zvezi. Prvo delavsko konsumno društvo in vse njegove podružnice so bile njegova zamisel. Zadržno misel je zanesel med slovenske in hrvaške Istrane in Dalmatince. Slovenskega delavca in kmeta je z zadružništvom rešil liberalnih oderuhov.

NJEGOVA SKRB ZA NASO PROSVETO

Dr. Krek pa je bil tudi naš največji neumoren prosvetni delavec. Ustanovil in vodil je do smrti prosvetno matico v Ljubljani, Slovensko krščansko socialno zvezo, pozneje imenovano Prosvetna zveza, dal pobudo za ustanovitev izobraževalnih — prosvetnih društev po deželi, za ustanovitev Prosvetnih zvez v Mariboru za slovenske štajerce, v Gorici za slovensko Primorsko in v Celovcu za slovensko Koroško. Ko so Prosvetne zveze zborovale v poletju 1905 v Narodnem domu v Mariboru, je na tem velikem vsenarodnem zborovanju kot predsednik poudarjal, da bo prosvetna organizacija branik narodnih mej in verskih ter narodnih svetinj; v njej bo povezana Združena Slovenija. In res so imela prosvetna društva neminljive zasluge za probujanje in ohranjanje narodne zavesti, za socialno, gospodarsko in kulturno izobrazbo, za gojitev gledališke in glasbene umetnosti na ljudskih odrih zlasti med slovensko mladino.

Iz našega slovstva

29.

Cankar je hkrati naš najboljši dramatik. Tudi tu dosega s simboliko največje učinke v sicer realistično zasnovanih dramah. Značajni njegovih dram so upodobljeni največ na idealistični način.

Kljub temu, da je Cankar spoznal vrednost življenja in ga kot takega tudi nam pokazal, sam ni imel moči, da bi stopil na trdno pot in se dvignil do višine idealov, ki jih tako lepo slika v svojih delih. Mladina, ki je hlatala za Cankarjem, je zorela v njegove sanje, mnogo pa jih je ravno ob njegovih knjigah zašlo. V vsej svoji veličini ustvarjanja je ostal Cankar le človek in kot tak del nas vseh in vsega našega naroda. Iz milijonskega naroda je zrasel, a je postal kmalu last tudi drugih, večjih in močnejših narodov.

*

Kot je Cankar mojster proze, tako je njegov sozadrugar Oton Župančič mojster poezije. Oton Župančič se je rodil leta 1878 v Vinici v Beli Krajini. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in Ljubljani. Po maturi je na Dunaju študiral filozofijo, zgodovino in zemljepis. Proforsorsko službo je vršil le en semester v Ljubljani. Po smrti Aškercja je prevzel njegovo mesto kot mestni arhivar v Ljubljani, razen tega pa je sodeloval še pri gledališki upravi. Po prvi svetovni vojni je postal upravnik narodnega gledališča v Ljubljani. Leta 1938 je postal član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Spodbudo k pesništvu je dobil v Krekovem dijaškem krožku, izpopolnjeval pa se je v Zadruhi. Že prvo leto članstva se je opogumil in objavil več pesmi. Njegove mladostne pesmi so sveže in žive. Iz njih poje preprosta duša kmečkega fanta, dovezna za lepoto narave. Učil se je največ pri narodni pesmi, motive pa je zajemal iz domače okolice. Od umetnih pesnikov mu je bil najbližji Levstik. Sledil mu je predvsem v otroških pesmih. Za epiko je imel lepe vzore pri srbski narodni pesmi in Aškercu.

Ko bi mogli še govoriti prosvetni domovi, ljudski odri v vseh delih slovenske zemlje, bi glasno peli slavospev ustanovitelju in buditelju ljudskega prosvetnega dela. Koliko globokih govorov, temeljitih predavanj, zborovanj, tečajev (jezikovnih, gospodarskih, pravnih, higijenskih, pevskih, gledaliških), koliko gledaliških predstav, pevskih in godbenih nastopov, koliko akademij leto za letom skozi pet desetletij širom slovenske zemlje!

PRIJATELJ DELAVCA, KMETA IN DIJAKA

Bil je ustanovitelj in duševni voditelj močne kmečke in močne krščanske delavske organizacije — Kmečke in Delavske zveze, strokovne delavske organizacije — Jugoslovanske strokovne zveze z njenimi podružnicami.

Bil je tudi organizator slovenske katoliške dijaške mladine. Kadar in kjer je mogel, je zahajal med njo, ji govoril, predaval, imel zanjo zimse tečaje v sobi skromne vile svoje sestre Cilke, pridne njegove gospodinje, in poletne socialne tečaje na Sv. Joštu, dajal pobudo za delo po društvih in literarno ustvarjanje. Saj so v njegov literarni klub in jezikovni tečaj za ruščino in ukrajinsko pesništvo zahajali Ivan Cankar, Oton Župančič, Joža Abram in drugi.

Dr. KREK KOT GOVORNİK IN PISATELJ

Bil je spreten in odločen govornik, pravi ljudski tribun. Nedeljo za nedeljo, da pogosto dan za dnem je govoril na političnih, gospodarskih, stanovskih, kmečkih, delavskih, dijaških shodih in tečajih, kjer je predaval in podučeval.

A ne le govoril, tudi pisal je neumorno, prvotno za »Dom in svet«, »Socialne pomenke«, socialne povesti in pesmi, pozneje kulturne razprave v »Katoliški obzornik« in »Čas« in politične, narodno-obrambne, kulturne in gospodarske ter socialne članke v »Slovenca« in »Domoljuba«. Za ljudske odre je napisal sedem iger, med temi tridejanki »Cigan čarovnik« in »Tri sestre« ter petdejanko »Turški križ«. Tudi Družba Sv. Mohorja v Celovcu mu je bila ljuba in draga znanka. Po smrti dr. Franceta Lampeta je nadaljeval skozi dolga leta s pisanjem »Zgodb sv. pisma«.

VSE ZA NARODOV BLAGOR

Njegovo politično delo je bila ena sama nesebična žrtev za slovenski narod. Vso slovensko zemljo je obhodil od Osojskih planin na Koroškem, od Slovenskih goric na Štajerskem do Timentva v Reziji, povsod govoril, predaval, se razgovarjal in posvetoval. Nobena pot mu ni bila predolga, nobena prestrma. Z železnico, z vozom ali peš je dosegel svoj cilj.

Na Dunaju se je družil največ s Cankarjem in Govekarjem. Študiral je naturalizem in se predaval velikomestnemu življenju. Sledovi teh njegovih doživetij so v njegovih pesmih zelo pogosti. Leta 1899 je izdal zbirko pesmi »Časa opojnosti«, ki je izšla istočasno s Cankarjevo »Erotiko«. Nova simbolična zbirka je sledila leta 1904 pod naslovom »Čez plan«. Ta zbirka je mnogo boljša od prve in kaže resen napor kvišku. Kot tridesetletnik je izdal zbirko »Samogovori«, kjer se nam predstavi že kot dozorel umetnik. Konec prve svetovne vojne je prinesel dve novi pesnitvi »Mlada pota« in »V zarje Vidove«. Zadnja je posvečena pesnikovi ženi.

Po prvi svetovni vojni je zavzelo Župančičeve moči gledališče, predvsem prevajanje Shakespeareja in lastna dramska dela. Njegovi prevodi Shakespeareja so dovršeni. Dal nam je doslej nad polovico njegovih del. Svojo čudovito jezikovno zmogljivost je pokazal Župančič tudi pri prevodih iz drugih jezikov.

V prozi je pisal le krajše sestavke; ocenil je zbirki pisateljev Ketteja in Murna. Več člankov je napisal o gledališču, o predstavah in o avtorjih. Manj zanesljiva je bila njegova beseda, kadar se je lotil izvenpesniških snovi. V prozi je prevajal največ iz angleščine.

Župančičev pesniški jezik je bogat, razgiban in sočlan ter poln primer in drugih figur. Zgradba pesmi je svobodna, a premišljena in učinkovita.

V težih letih, ki so šla mimo Župančiča, je Župančič mnogo pretrpel. Duševna nesproščenost se izraža zaradi tega tudi v njegovih pesmih, ki so v zadnji dobi bolj programskega značaja in izgubljajo s tem svojo umetniško vrednost.

*

Dva nadaljnja pesnika moderne sta že v zgodnji mladosti umrla, vendar sta nam dala pesem, ki je časno prekosila Župančičevo in na ta način oplodila vso nadaljnjo slovensko liriko.

Dragotin Kette (1876—1899) se je rodil v Premu na Notranjskem. Po očetu je podedoval živo, nekoliko lahko miselno naravo ter glasbeno nadarjenost. Ker so mu starši zgodaj umrli, so ga vzdrževali bogati sorodniki. Pesniti je pričel že pred vstopom v »Zadruho«,

Dr. KREK — VELIK SLOVAN

A ni se stiskal v ozke meje lastne domovine, njegova pot je šla med brate na jug, »tja, kjer oranže zore« — med Hrvatice in Srbe in brate na severu — Čeha. Z združnimi, gospodarskimi, socialnimi in krščanskimi kulturnimi delavci in politikami je imel najboljše stike. Njegovi dobri prijatelji so bili: predsednik Zveze srbskih kmečkih zadrug, Mihael Abramovič, nesebični in blagi odvetnik in istrski poslanec dr. Matko Laginja, češka katoliška poslanca dr. Stojan in Hruban. Na nešteti shodih in zborovanjih med severnimi in južnimi brati je govoril in bodril in razvijal svoje velike načrte.

VEDNO SKROMEN, NESEBIČEN IN POŽRTVOVALEN, A TUDI ODLOČEN

Temu kratkemu, nepopolnemu opisu dr. Krekova dela, naj dodam nekaj bistvenih potez njegovega značaja.

Neki starejši, že umrli javni delavec je nekoč dejal, da je bila v dr. Kreku apostolska duša. Res, tako vnetega, gorečega, požrtvovalnega, ljubeznivega do vseh revnih, taptanih, preganjanih in lačnih prežetega človeka kot je bil on, nisem še srečal. Človeka s tako globoko ljubeznijo do slovenskega ljudstva tudi ne, človeka, ki bi družil vse pozitivne sile v neizčrpni krščanski ljubezni, istotako ne. Z ljubeznijo je ustvarjal, z ljubeznijo gradil. Sovraštva ni poznal. Kadar je šlo za pravice naroda in cerkve in Boga, je bil neizprosni borec. Dobrotljiv in ponižen je sezul svoje lastne čevlje in jih dal beraču. Razdal je vse, kar je zaslužil in imel. V obleki je bil tako skromen in reven, da so mu celo dijaki nekoč kupili klobuk, da bi hodil v državni zbor na Dunaju v nekoliko boljšem. Nikdar ni nosil manšet, ki so bile v njegovem času v navadi. Perilo je imel iz skromnega blaga, za kar je morala skrbeti dobra sestra Cilka. Umrli je reven. Edino njegovo imetje je bila kroma v žepu, knjižnica in pipe v sobi sestrine hiše.

Za časti ni maral. Ko ga je sv. oče imenoval za prelata, je hotelo časopisje to objaviti. Pa je objavlo preprečil. Uredniku »Domoljuba« se je moral odkupiti s tem, da se je zavezal, da bo vse življenje pisal uvodnike. Tej obljubi je ostal zvest do smrti, čeprav mu je bila to večkrat težka žrtev.

Bil je ljubezniv, šaljiv in prijazen do vsakega, zlasti do preprostih ljudi. Zato ga je zlasti mladina tako neizmerno ljubila. In še ena lepa lastnost ga je določila: bil je ponižen. Ravnal se je po besedah sv. Pavla in bil služabnik služabnikov božjih. Kadar se je o počitnicah zatekel v svoj visoki Prtovec nad Selško dolino pod Ratitovcem, je bil v preprosti podružnični cerkvi tudi duhovni pastir vsem gorskim kmetom in jelovski drvarjem.

Kljub nesebičnosti in brezmejni požrtvovalnosti v vsem zasebnem in javnem življenju mu ni bila pogosto prizanesena grenka kupa, napolnjena z natolcevanji in

obrekovanji. A kot neupogljiv značaj in globoko zasidran v zaupanju do Boga je pogumno pil tudi iz keliha trpljenja po vzgledu svojega Gospoda.

*

V vsem Krekovem zasebnem in javnem delu sta ga vodili dve veliki misli: »Kvišku!« in »Naprej!« Kvišku k Bogu, na katerega je zidal vse delo in iz katerega je črpal upanje na mnoge sadove svoje žetve. In: Naprej! Delal je vse za napredek, prospah in procvit slovenskega naroda. Nikoli ni podiral, vedno gradil — vse z ljubeznijo. Zato je bilo njegovo delo blagoslovljeno. Drič.

Iz naše založbe

V založbi »Koroške kronike« je izšla pred nedavnimi nova slovenska knjiga kot ponatis podlistka iz »Koroške kronike« — »Sin mrtvega«.

Roman, ki ga je napisal Korošcem dobroznani pisatelj Karel Mauser, je izmed vseh dosedaj objavljenih Mauserjevih del najznačilnejši. Snov je vzeta iz neposredne bližine pisateljevega življenja in nam kaže vso njegovo notranjo borbo v medvojnih letih. Glavna misel, ki je obenem tudi višek romana, je odpuščanje.

Pisatelj nam pokaže življenje preprostega človeka, ki ga je zajela vojna vihra in ga postavila na fronto. Dobil je v roke puško in čeprav ni hotel, je moral streljati. Nagon po ohranitvi lastnega življenja je bil močnejši kot zdrava razsodnost. Klevž, tako imenuje pisatelj središčno osebo svojega romana, je nehote, skoro po naključju ustrelil človeka, ki mu ni storil ničesar žalega in ki ga v življenju še nikdar ni srečal. Če ne bi počila njegova puška, bi bil lahko padel Klevž, tako pa je nasprotnik. Ko so se v planjavi izgubili odmevi strela, je Klevž spoznal še drugo žalostno resnico. Ubil je človeka, sina istega naroda, kot je bil sam. Torej brata. Vojna je bila končana in Klevž se je vrnil na svoj dom. Dogodek, ki jih je sličnih v vojni nešteto, ni šel mimo njega. Zagrizel se je vanj in pod vtisom, da je ubil človeka, je hiral in umiral, umreti pa ni mogel. Naključje je hotelo, da je prišel k Klevžu pokojnikov sin. Klevž je na njem namestila popraviti krivico, ki jo je storil mrtvemu. Minevala so leta in končno je prišlo tako daleč, da se je moral Klevž izpovedati. Na tem mestu je višek romana. Pisatelj je dejanje zelo dobro podal, posebno še, ker je potek dejanja zelo živahen in psihološko dognan.

Klevž opisuje nesrečni sučaj in konča: »Če moreš, odpusti, Jernej. Nisem ga mislil. V tem prstu je bil takrat hudič.«

Jernej samo strmi, lične kosti se napenjajo, roke se stiskajo v pest.

»Vi ste ga ubili?« izdavi. »In zdaj hočete kupiti odpuščanje z Grapo, s to prokletto zemljo?«

Besede bruhnejo iz Jerneja, nihče več jih ne vzame nazaj.

»Ne, Jernej. Vem, odpuščanja ni mogoče kupiti. Vsa ta leta sem prosil mrtvega Premca, vsako noč in mi ni odpustil. Čakam na te.«

Zdaj se Jernej vzdigne.

»Tudi jaz vam ne morem. Sin mrtvega sem. Kadar oče ne odpusti, tudi sin ne more.« (Nadaljevanje na 5. strani)

pri kateri je bil dve leti tajnik. V peti šoli je napisal nekaj pesmi, zaradi katerih je dobil slab red v vedenju. Ljubezenske pesmi so bile krive enake kazni v prihodnjem letu. Ker ni mogel plačati šolnine, je moral prekiniti študij. V težkem življenjskem boju so je oglašil v javnosti in si s tem poizkušal zaslužiti vsakdanji kruh. Končno so ga podprli sorodniki in prijatelji in tako je mogel nadaljevati s študijem v Novem mestu. Po končani šoli je moral k vojakom. Da bi se rešil vojaške suknje, je sam pripomogel k močnemu prehladu, iz katerega se je razvila jetika.

Med Zadregarji si je Kette najresneje prizadeval za napredovanje v življenju in umetnosti. Predvsem pa se je odlikoval med njimi po vnetem rodoljublju. V »Vrtcu« in »Angelčku« je objavil nekaj zelo lepih pesmi. Pisal je tudi legende, basni in pravljice.

V svoji mladeniški zaljubljenosti je napisal najlepše pesmi. Najbolj pa ga je prevzela okolica Novega mesta. Novih bujnih barv je vdihnila njegovi poeziji okolica Trsta.

V lirskem Kettejevem delu je raztresenih dokaj epskih klic, pravih pripovednih pesmi pa je ustvaril le malo.

Kette je med štirimi velikimi pesniki moderne najbolj urejena narava z najkrepkejšo poezijo. Bil je tesno povezan z rodno zemljo in domačim človekom. Od domače pesmi se ni dal nikdar odtrgati. Kette je bil slovstveno visoko izobražen, vendar mu ta izobrazba v nobenem pogledu ni okrnila njegove izvornosti, kar o Župančiču ne moremo povsem trditi. Kette je tudi prekosil takoj imenovane stalne oblike pesništva in postal v gazeli prvi mojster za Prešernom.

*

Josip Murn (1879—1901) je bil nezakonski otrok. Mati se zanj ni brigala, zato je moral doraščati pri tujih ljudeh.

Po maturi se je vpisal na dunajsko eksportno akademijo, a na njej ni vzdržal. Njegove nadaljne načrte pa mu je žal prekrzljala jetika. Dobil je službo steno-grafa pri odvetniku dr. Sušteršiču, nato pa je služboval kot pisar v trgovski zbornici. (Dalje prihodnjič.)

Pisana poljana

V LJUBLJANO V ŠOLO

Oče Rok in mati Špela sta negovala sinčka Melkijada izredno ljubeznjivo. Kadar je blebetava sosedica spomnila, da paglavček malo postrani gleda, je mati vselej odklonila tako sodbo, rekoč: »Seveda postrani gleda, v Ljubljano! Saj mu je sojeno, da bo gospod. Vozil se bo v svoji kočiji.«

Oče Rok je vzgajal sina po načelih svojega deda: »Otroci so kakor žrebeta: čim več, čim prosteje skače žrebe, tem bistrejši bo potlej konj.«

Tako je Melkijad rasel v strahu pred Bogom in pred šibo, ki je brez posla samovala za česlenikom. Preživljal je detinska leta med dobrimi in slabimi ljudmi, med ovčami in kozli, ob žgancih in mleku. Razvijal se je po reku: »Mens sana in corpore sano« (Zdrav razum v zdravem telesu), in možgani so mu bili tako čvrsti kakor lobanja okoli njih, ki je pretrpela marsikako bunko v deških dvobojih pod lipo sredi vasi. Brez dvobojev pa ni moglo biti, ker so mladi paglavci bodočemu gospodu le prerađi nagajali, počoč mu za hrbtom: »Mlekojed, krivogled, v kočijo sed!«

Redne šole v Bohinju takrat ni bilo. Fužinski oskrbnik je pridobil za svojo deco zasebnega učitelja in hkrati napotil nekaj imovitejših posestnikov, da so pošiljali svoje sinove na Bistrico k njemu v šolo. Med tistimi Bohinjci, ki so se v visokih sobah fužinskega gradiča ali pod velikansko lipo pred njim pripravljali za latinske šole in gosposki stan, je bil naš Melkijad po materini sodbi najbolj bistroumen, a po učiteljevi najbolj razposajen. Gotovo pa je imed med vsemi najtrdnjejšo voljo pogospoditi se.

Dobrih enajst let proste domače in prisiljene šolske vzgoje so privoščili Melkijadu, predeči so določili, da je gođen za ljubljansko mesto in za latinske šole. Solzno slovo od doma mu je lajšala neovrtna resnica, da se ne more pogospoditi brez ločitve od Bohinja, in živa nada, da pride v mestu med bolj olikane vrstnike, ki ga ne bodo venomer pikali z Mlekojedom.

Nekaj dni pred Vsemi svetci je oče Rok pričvrstil na kola kripico, podedovano za očaki, razložil vanjo dežice masla in zaseke, vrečo povejenega mesa, moke in kruha in skrinjico s sinovo obleko za svetek in petek. Vse to je zadelal s slamo. Čez je pogrnil belo prteno rjuho, na rjuho pa posadil Melkijada in dva druga dečka, ki sta se takisto dala preveriti, da se pogospodita. Nato je opremil kobilu starega bohinjkega plemena s prazničnim komatom in z jermenjem, na blesk olikanim, ter jo potisnil med težke zakrivljene ojnice. Ko je hlapec kobilu vpeljal, je sedel oče spredaj na kripico. Za njegovim širokim hrbtom pa so segale desnice treh mater v desnice treh dečkov po slovo in tri levce na vozu so brisale solze in oči.

Hlapec je delo opravil in pogladil kobilu po dolgi, gosti grivi. Tedaj je oče počil z bičem, da se je razlegalo v tretjo vas, kobilu je potegnila, voz je zaječal in zaropotal in potem dalje in neprestano ropotal po dolini in mimo jezera, ki je, utripaje v tenkih valčkih, oponašalo solze, utrinjajoče se malim potopnikom v očeh. Voz je ropotal po spodnji dolini mimo Bistrice, kjer je dobra teta potisnila Melkijadu meden kolač v naročje, dalje mimo Nomenja, kjer so se poslovili od poslednje bohinjke hiše, in končno skozi dolge, dolgočasne štenge v deželo...

*

Kdor gre po svetu, marsikaj izkusi. Prva skušnjava je doletela naše popotnike kar v prvi vasi zunaj Bohinja, to je na Bohinjski Beli. Na večnem pragu blizu ceste sta stala zastavna mati in droben deček. Ta je odpiral oči in usta, ko se je pomikalo proti njemu neznanu, nedomače vozilo: velikanška serasta kobilu, ki je toliko, da narediš iz nje pet hrvaških; visokostrleči, venomer se gugajoči komat, ki je obložen s kožami kakor kožuharjeva stojnica; očakovsko, debelo in široko jermenje na kobilu, obsuto z velikimi mednimi koluti in zaponami. Za počasi stopajočo kobilu se trese na težkih kolesih spredaj ozka, zadaj široka, spredaj nizka, zadaj visoka kripica izrezljanih jesenovih deščic. Spredaj na kripici oblastno sedi velik, širokopleč mož z enostrenim povodcem v desnici, z dolgim bičem v levici. Na glavi mu čepi nezarobljen, širokokrajen klobuk z okroglo, nizko štulo in rdečim trakom okoli. Trup mu za silo odeva do kolen segajoča tesna in s kožuho vino obšita suknja, povezana čez pas s široko, svetlordečo volneno ovijačo. Noge tiče v ozkih, črnih irhastih hlačah in v dolgih širokih škornjih z debelimi, dvojnimi podplatit in ostrimi podkvicami na petah. V koncu kripice čepi na beli rjuhi trije povsem podobni si dečki zdravih okroglih lic in bli-

strih oči, držeč se pokonci kakor sveče in vsi enako obračajoč glave, kakor bi bile na vrvcu. Zvedavo gledajo prvo nebohinjsko vas in jako jim ugaja, da jih blejska mati in sin občudujeta, kakor domnevajo.

Kar blejski sin nekaj povpraša blejsko mater. Ta mu zašepeče na uho in deček skoči na cesto ter zakliče: »Stric, napačno ste naložili!«

»Jezik za zobe, raztrganec!« se obrne mož na vozu, ne da bi se ozrl na dečka. Mladi Blejec se umakne proti hiši in zakriči na vse vrlo: »Bohinjska teleta vozijo spomladi na semenj, a vi ste jih naložili jeseni!«

V tem trenutku plane Melkijad z voza, pobere kamen in ga zalučji proti veži, v katero je bil smuknil zabavljevec. V večnem oknu je zažvenketalo. Naš junak se urno dvigne na voz, oče pa švigne z bičem, ne po sinu, ampak po kobilu. Toda plemenita kobilu, od nekada vajena samo težke, premišljene vožnje in trdno prepričana, da sama najbolj ve, kdaj je treba hitreje potegniti, si nikakor ne da izbičati svoje značajne hladnodušnosti.

Zdaj stopi lastnica ubitega okna k vozu in zgrabi za bič in povodec. Voz obstoji in trop vaščanov ga obstopi. Zena srčno zahteva dva groša za steklo. Bohinjec je hud, Blejka še hujsa. Zatorej oddrgne oča Rok svoj možnič in odrine denar. Da bi pa nihče ne mislil, da ga je ženska ustrahovala, ji poda petico za pet grošev, poudarno govoreč: »Tista slepa škrbina ni bila vredna niti počenega groša. Dam ti pa pošteno petico. Saj jo boš skoraj potrebovala za hišna okna, če ne boš svojemu paglavcu z debelo leskovko vtepla v glavo zapovedi, da v cerkvi in na cesti pri miru puščajmo poštene ljudi!«

Kobilu je zopet potegnila. Sin na vozu pa je rekel sam sebi: »Dobro sva jih izplačala!«

Jurčič:

Gorele so grmade

Zopet je bilo treba postaviti bran grozeči reki, dežela je klical vsakega junaka na boj. Veljalo je ta čas še bolj ko današnji dan, pomagaj si sam in pomore ti Bog; zakaj tedaj ni bilo redne vojske, da bi se bila postavila vragu pred oči ter mu zasadila meje. Gorele so grmade po gorah in naznanjale, da se bliža sovražnik. Zdaj so šele vrel v kup, vsa dežela je bila velik tabor. Dostikrat pa se brambovci niso utegnili zbrati, ker je bil Turek tu, kakor bi ga bila ponoči zemlja izpuhnila.

Leta 1475 so udarili Turki v najlepšem poletju na južne štajerske pokrajine. Vodil jih je Ahmet-paša. Vseh je bilo kakih dvanajst tisoč mož, največ konjikov, in krdelo janičarjev. Jurij Šenk, glavar koroške dežele, je zbral v naglici nekaj pripravljene vojske po vseh treh deželah, da bi toliko časa ustavljal sovražnika na južnem štajerskem, dokler bi se ne sešla vojska vseh slovenskih dežel.

Jurij Šenk je bil s svojo malo vojsko, kakih dva tisoč mož, zalotil sprednje krdelo turške vojske. Mislil je, da je to vsa turška sila, so se vrgli Slovenci hrabro na Turka in, preden je sonce zašlo za goro, je ležalo okoli dvesto nevernih sovražnikov pobitih na bojišču; drugi so se umaknili. Veliko je bilo veselje med šenkovišni vojščaki, zakaj menili so, da so tako z lahkim trudom odbili sovražnika in rešili deželo. Še tisto noč je poslal Šenk sla, da bi oznanil po deželi veselo poročilo. Drugi dan je hotel sovražnika zagnati čez mejo.

Veselo poročilo, da so Slovenci Turka premagali, pride tudi v stiški samostan. Opat Udarik brž napove procesijo k cerkvi Matere božje na Muljavi, vasi, dobro uro oddaljeni. Povabi vse ljudstvo in gospodo z gradov, da bi zahvalili Boga, ker je odvrnil od dežele veliko nesrečo.

Medtem ko so se pripravljali za procesijo, se je zgodila slovenski vojski velika nesreča. Ahmet-paša, turški poveljnik, je komaj zvedel, da so kristjani njegovo prvo krdelo razmetali in veščidel pobili, kar razkačen zapove svoji vojski, naj še tisto noč zajame krščanske junake. Ko je napočilo jutro, so Slovenci naenkrat videli, da jih je zajel desetkrat večji sovražnik; in nepripravljani, prestrašeni so morali zopet zgrabiti za orožje. Krvavo so se zdaj bili, vsak vojak je bil junak, nobeden ni zamen dal življenja; ali nazadnje je mala, že prejšnji dan utrujena in zdelana slovenska vojska vendarle obnemogla. Koroški glavar Šenk, kranjski plemenitaš Ludovik Kozjak in mnogo drugih imenitnih vitezov je bilo ujetih, ker jih Turki niso hoteli umoriti, češ da dobé veliko odkupnine zanje. — Ostanki krščanske vojske so se naglo

Stopimo sedaj v Ljubljano! Tam pri mitnici na Celovski cesti so se ustavili, da se odrine užitina. Oče Rok je ponižno povedal, da je ubog kmet in da nima na vozu drugega ko deset funtov masla v dveh dežicah, šolarsko obleko pa detelje in slame, kolikor je potrebuje nazaj grede za kobilu. Užitinar pa ni verjel, da vozi tak mož za tri dečke samo deset funtov masla. Ukazal je torej fantom, ki so sedeli na vozu kakor pribiti, naj se umaknejo. Zdaj je otipal z golo roko in z železnim drogom mnoge stvari, ki so ga jako zanimale. Kmet se je izgovarjal, da so mu te nepotrebne reči domače ženske skrivaj potisnile na voz, in rohnel nad dečki, zakaj mu niso tega poprej povedali. A vse to mu ni pomagalo. »Ustrelili« so ga za dva goldinarja globe.

Drugo jutro se je vršilo vpisovanje v prvo latinsko šolo. Osmo ura zjutraj je bila, ko je bohinjki oče prikorščil v šolsko poslopje, pred seboj tišeč ukazeljno trojico. Pred ravnateljevo pisarno, tedaj še zaprto, je čakala obilna množ očetov in sinčkov, največ kmetskega stanu, gnetoč se proti vratom. Ti čakalci so že od daleč čuli škripajoče udare moževih podkvic po kamnitem hodniku; in ko je Rok prišel do njih, je vse presenetila krepka postava, še bolj pa nenavadna oprava starošegega Bohinjca. To splošno zanimanje in čudenje je mož takoj izkoristil in se prerival proti pisarničnim vratom. Ker je ta napor našel krepak in hrupč odpod, je poprosil z najprijaznejšim glasom: »Možje, spustite me predse; jaz sem prišel med vami vsemi od najdalje!«

Takoj se oglasi v drugem koncu skupine suh mož v narečju, bohinjškemu najmanj podobem, vendar znanem po vsej deželi: »Kaj bi tisto? Saj prav zato ste prišli najzadnji. Od kod ste prikorščjali, oče?«

»Kaj treba vpraševati? Iz Bohinja sem in pripeljal sem se s svojo kobilu. Krošnjo naj drugi nosijo!«

V tem čuje za seboj krepak glas. Naš Rok se ozre; hipoma sname klobuk in zakliče dečkom: »Brž poljubite gospodu roko! To so naš prejšnji koprivniški far!«

Dečki so ročno izvršili, kar je mož zapovedal. Kmetje v obližju pa so se spogledovali, češ zdaj pride gromska strela na vse, ker je ta zarobljenec duhovnega go-

spoda dirnil s psovko »far«. Ta gospod je bil Valentin Vodnik, za francoske vlade vodja višjih ljudskih šol. Ker je bil pred leti prvi župnik nove fare na Koprivniku, je dobro vedel, da beseda far v Bohinju ni žaljiva. Prijazno je pogledoval vse tri Bohinjčke pred seboj, povpraševal Roka, ki ga je že od prej poznal, po svojih znanjih v Bohinju in mu naposled obljubil, da bo njegove dečke najprve vpisal.

Sluga je naredil ulico do pisarne. Gospod vodja je stopal skromno naprej, za njim pa je korakal oče Rok tako košato, da se mu niti klobuka ni račilo sneti, ko je stopil pred vodjevo pisalno mizo. Stoprv znan glas izmed vrat: »Oče, rejto raz škopnik!« ga je opomnil, kaj se spodobi.

Tretji je bil vpisan naš Melkijad. Počasi je čital Valentin Vodnik krstni list, kakor da ne verjame črkam, a zapisati je moral ime Melkijad in ne drugače. Nato je pogladil dečka po licu in mu rekel dobrovoljno: »Tvoj krstni patron je sveti vitez Melkijad. Verjetno ni, da boš ti kdaj papež. Škof pa more postati Kranjec in zakaj ne bi Bohinjec! (Oča Rok je tedaj zrasel za pol glave.) Bodi torej priden in poslušen, če ne, boš vse žive dni samo mlekojed, kakor so tvoji bratje v Bohinju!« (Oča Rok se je zdaj sklonil za pol glave.)

Gospod vodja je naročil pozdravila do znancev v Bohinju.

Oča Rok se je še tistega dne poslovil od Ljubljane in domačih prvošolcev. Ti pa so krenili na sprehod po Dunajski cesti, da so tam zopet videli domačo Savo in se ozirali proti domačemu Triglavu, ki jim je bil tako mil in hkrati tako neizmerno oddaljen.

Tisti večer je Melkijad prvokrat sedel pri okrogli mizi dijaškega stanovanliča in med tujimi součenci. Stol, na katerem se je skušal gugati, mu je bil prešibak, soba pretesna, poštegana kaša prerodka in premalo zabeljena. A najhuje ga je peklo, da se ga je že prijemalo ime Mlekojed in da je ta zopri pridevek ugajal celo gospodinji. Sedel je po slabi večerji na klopec v kot ter od onod molče in maščevalno izbiral součeča, ki mu bo prvemu v svarilen zgled za druge s krepko pestjo dokazal, da se ime Mlekojed tudi v Ljubljani ne sme izustiti brez kazni.

Janez Mencinger.

so se spopadali. Zunaj so se bliskale krive sablje, izza zidu pa so vihteli različno orožje. Eni so s drogi merili Turkom črepine, drugi so s cerkveno, v sili odtrgano desko suvali vraga raz zid: tam je zopet velik, močan mladenič sukal težak kovan svečnik z oltarja, da je nekaterega nevernika za vselej minilo poželenje, hoditi ropat v naše dežele. En sam mož je imel vojno orožje in je bil izurjen v boju, Janez z Mačerolca, edini plemenitaš, ki je bil ostal pri menihih in kmetih. Ta je učil, kako naj se bijejo, ter krepko pomagal okoli in okoli, kjer je bila sila največja. »Kmalu bo noč, potem se oddahnemo!« jih je tolažil.

Na severni strani obzidja je stala lipa. Na deblu je visela že od nekada podobna Matere božje; za podobo v votlem deblu pa so se bili zaredili sršeni. Predznamenju janičarju je padlo v glavo, da bi se dalo z drevesa storiti veliko škode. Splezal je med veje in res je njegova strela zadela nekatero borilca za zidom. Janičarju je plezalo na pomoč še veliko tovarišev. Kmetje so se jeli razmikati, že so viseli Turki na zidu, že je samo še Janez Mačerol z majhnim krdelom neustrahljivih mož težko branil to stran — ko pošlje Bog drugega, sicer majhnega, vendar hudega pomočnika. Turek je bil brnil podobo Matere božje z drevesa in tako razdražil žival v duplu. Naglo so prihrumeli sršeni, vse rumeno jih je bilo, in jeli pikati Turke. Ko so kmetje to videli, jim je zraslo srce in Turki, ki se jim je bilo treba braniti zoper kmečko orožje in razdražene sršene, so se morali umakniti in otepati zabuhle obraze pred jezno življo.

Črna noč se je raztegnila nad ubogo, portrto kranjsko deželo. Ne ene zvezdice ni bilo na nebu, vse so se skrile za gostimi oblaki, kakor bi ne hotele gledati obupa in žalostnega stanu slovenskih prebivalcev.

Vendar noč ni bila temna. Turki so bili zažgali mnogo kresov. Okoli in okoli, kamor se je človek ozrl, ni videl drugega ko ogenj; gost, svetel dim se je počasi valil proti nebu. Tam so s plamenom gorele lesene, s slamo krite kmečke kočje; cele vasi v ognju in nobene roké, da bi bila gasila, zakaj vse je bilo pobegnilo, ali v gosto hosto, ali v kamniti gospodov grad, ali v cerkev, da bi si oteli življenje.

Turki so po planicah razpeli šotore, da bi ob zori ropali, klali in vezali ujetnike. Dvojno vpitje se je razlegalo po zemlji in donelo proti nebeškim oblakom. Prvi je bil divji krik ljutega Turka, ki je svojo krivo sabljo čedil krščanske krvi in komaj čakal jutra, da bi jo na novo prelivl. Druga je bila žalostna, mila molitev tlačeneg, zapuščenega Slovenca, ki morda ni toliko prosil Boga sam zase kakor za svoje otroke, da bi jim Bog ohranil staro domovino in staro vero.

BOJ REVMATIZMU

Revmatična obolenja spadajo med najhujše nadloge človeštva. Končno preprečitev te bolezni pa moramo zaenkrat še prepustiti bodočnosti. Zdravniška veda danes še ni tako daleč. — Devet znanih vrst obolenja, ki jih skupno označujemo za »revmatizem«, vodi vsako leto do velikega izpada delovnih ur in povzroča znatno finančno škodo za marsikatero državno upravo. Pred kratkim se je sešlo v Kopenhagnu 300 delegatov »Mednarodne zveze za pokončavanje revmatizma« iz vseh delov sveta. To zborovanje predstavlja prvi pomembni korak k vestnemu zbiranju podatkov in izkušenj o revmatskih obolenjih. Britanski zastopniki so poročali, da njihov tozadevni desetletni boj že zanje uspehe.

Vso krivdo za revmatska obolenja pa ne smemo pripisati le podnebjju, kot se je to dogajalo dosedaj. Poizkusi, ki so jih izvedli v Združenih državah s tem, da so pošiljali revmatske bolnike v vroče in suho podnebje Arizone, niso rodili povoljnih uspehov. Tudi v Avstraliji se je pokazalo, da ne nudijo notranja ozemlja nobenih ugodnejših pogojev od onih, ki leže ob morju. Vsekakor pa lahko nastopi pri ljudeh, ki so nagnjeni k revmatskim obolenjem, poslabšanje stanja, če žive v vlažni okolici ali stanujejo v pomanjkljivih stanovanjih. »Vseeno pa«, tako se je izrazil Lord Horder, »je to, kar o tej stvari vemo, tako nezadostno, da ni vredno si naprtiti stroškov in skrbi zaradi menjavanja podnebjja.«

Varstvo in imuniteto (zavarovanje) napram revmatizmu dosežemo prej z dobro premišljeno telesno higijeno, z rednim življenjem in nošenjem ne preozkih oblačil in obuvala. Dolga leta že vodijo odbori za zdravljenje revmatizma po evropskih državah v številnih laboratorijih neizprosen boj proti tej bolezni ter vzdržujejo stike tudi z odbori v državah drugih kontinentov. Uspehi raziskovanj so zadovoljivi, vendar zavisi praktična uvedba od mnogih činiteljev.

Glavna zapreka pri izvedbi programa za zdravljenje revmatizma, ki so si ga nadeli tozadevni odbori, je premajhno število praktičnih zdravnikov, ki bi bili strokovnjaki na tem področju. Odbori že prirejajo tečaje in se obračajo na mlade zdravnike s pozivom, naj posvetijo svoje življensko delo revmatologiji.

Britanska vlada je zagotovila, da bo sprejela tak program v državno zdravstveno zakonodajo.

Za zbiranje pacientov, ki verujejo bolj lekarniškim mazam kakor pa strokovno izobraženemu zdravniku—in takih je ponekod do 90 odstotkov—bodo v okviru tega programa ustanovili celo vrsto pokrajinskih uradov, ki bodo imeli zopet krajevna zaščitna mesta.

Ta mesta naj bi bila v stanju, oskrbovati dnevno 50 do 250 bolnikov (pacientov). Strokovne pomoči in pripomočki bodo tako preračunani, da bodo lahko obravnavali vsa revmatska obolenja; poskrbljeno bo za masažo, toplote, negovanje, injekcije, cepit-

ve, kakor tudi za zdravljenje v toplicah ali takšnih krajih z ugodnim podnebjem.

Da se ne bodo mogli vtihotapljati kakšni simulanti, bodo krajevna zaščitna mesta sprejemala le takšne paciente k zdravljenju, ki bodo predložili potrdilo pristojnega uradnega zdravnika. Za časa posebnega medicinskega zdravljenja jih bo nadzoroval vodeči zdravnik zaščitne stanice.

Imamo tri vrste zdravljenja: zdravljenje pacientov, ki bodo prišli iz kakšnega zdra-

„U. L.“ nova hranilna rastlina

Prenaseljenost nekaterih dežel in z njo v zvezi pomanjkanje hrane dela že dalj časa velike skrbi narodnim gospodarstvenikom in državnikom. Ljudi je na svetu vedno več, zato je treba skrbeti tudi za vedno večjo množino hrane. To nalogo skušajo rešiti na različne načine. Na eni strani stremijo narodni gospodarstveniki za tem, da pridobijo čim več rodovitne zemlje in da z umnim gospodarstvom povečajo donosnost že obstoječih polj. Drugi se trudijo s pridobivanjem hrane na umeten, kemičen način iz dosežaj neuzžitnih snovi. V tem pogledu so dosegli že precejšnji napredek in za bodočnost si obetajo še več. Nekaj umetnih hranil kot n. pr. margarina in umetnih med je večini že znanih. Tretji pa skušajo s križanjem različnih rastlin vzgojiti nove kulturne rastline, ki naj bi s svojo rodovitnostjo in vsestransko uporabnostjo pomagale zvišati prehrano človeštva. Tako poročajo, da so ruski naravoslovci odkrili neko novo rastlino, ki je posebno primerna za »pogozditev« step in pustih krajev kakor n. pr. Kras v Primorju in katere plodovi dajejo precej užitnih snovi.

Veliko več podrobnosti pa vemo o novi redilni rastlini, katero je po dvajsetletnem sistematičnem raziskovanju odkril in s križanjem vzgojil botanik Karel Jožef Wolf v Draždanah. Tej rastlini je znanstvenik dal ime »U. L.« (to je Unkraut (plevel) Lappa). Ta rastlina spada v vrsto repincev (arctium lappa), ki tudi pri nas rastejo ob grmovjih in gozdnih goličavah.

Ta rastlina je uporabna in koristna, kakor zatrjuje njen vzgojitelj, od korenin do plodov. Njena korenika je dolga do 80 centimetrov in vsebuje 45 do 53 odstotkov grozdnega sladkorja, večjo množino alkohola in druge važne zdravilne snovi. Stablo dosega pri gojeni rastlini 5 centimetrov debeline in posamezna rastlina ima približno en kilogram lesnih snovi in zelo dolga, za izdelovanje celuloze primerna vlakna. En hektar s to rastlino zasajene površine prinaša po dveh letih, ko rastlina dozori, do 45.000 kilogramov celuloze. Še veliko večje važnosti pa je njen pomen za prehrano človeštva, kajti posamezna rastlina daje do 120 gramov olja, ki po okusu in kakovosti ne zaostaja za oljnim oljem, po množini pa večkratno presega rijsno olje.

vilišča in potrebovali še ambulantno zdravljenje, zdravljenje pacientov, ki bodo potrebovali samo ambulantno nego, ne da bi pri tem trpelo njihovo privatno življenje in poklic in zdravljenje pacientov, ki bodo morali v bolnico zaradi posebnega opazovanja njihovega slučaja.

Končno zavisi izvedba tega načrta od sodelovanja široke javnosti. Upati je, da bodo bolniki svoje recepte, stekleničke in škatlice raznih mazav ali padarjev pometali v smeti ter se s svojimi bolnimi udi zatekli po svet k strokovno usposobljenim osebam. Ker pa igra praznovrjeje ravno pri zdravljenju revmatskih obolenj posebno veliko vlogo, ne bo ta naloga tako lahka.

IZ NAŠE ZALOŽBE

(Nadaljevanje s 3. strani.)

In v poslednjem obupu izreče do smrti izmučeni Klevž strašno obsodbo:

„Trši si od samega Boga, ki mi je že odpustil. Ni pravice na svetu, ki bi terjala tri življenja za eno. Nisem ti ubil očeta iz zlobe, ne iz sovraštva, le ta prst je bil kriv. In ti boš zdaj ubil mene in Nežo in Minco.“

Preko teh trdih besed, ki so prišle kot deset zapovedi na gori Sinaj, Jernej ni mogel. Odpustil je in v Grapi je zavladala sreča.

*

Tak razplet dogodka se najlepše ujema z Mauserjevo notranjostjo. Mauser sam namreč pravi:

„Ne vem, kaj bo prinesla bodočnost. Eno pa lahko rečem: ostal sem zvest svojji zemlji in svojemu človeku, zvest preprosti govorici. Nisem sovražil. Ljubil sem vsakogar. Vem, da se umetnost ne da kovati v politične struje, da je svobodna, podrejena samo enemu — poštenosti. Tudi to vem, da Cankar-umetnik ni ne komunist, ne socialist in ne pripadnik katerekoli stranke, da je samo umetnik s srcem in dušo. In to mi zadošča. Umetnikova naloga v tem stoletju napredka, zbegane kulture, atomske bombe in tisočeri konferenc je, da oživi z besedo sladkost domače zemlje, da najde v človeku dušo in obudi v njem hrepenenje po dobrem. In to je tisto veliko delo za mir, ki ga zaman skušajo najti na konferencah.“

Mir in vojna sta v človeku, zato mislim, da je nepolitična umetnost danes še potrebnejša, kakor je bila kdajkoli poprej.

Tudi v bodoče želim služiti domu, odgrinjati njegove lepote in pokazati pravo podobo slovenskega človeka, ki je bister, zdrav, navezan na svojo zemljo in srečen samo doma. Vesel sem, da sem mogel tudi koroškim Slovincem pisati v tem času, sicer po naključju, toda pisal sem jim iz duše, da bi vsi po težki preteklosti začutili, kako lepa in sladka je slovenska beseda.“

Navade, nagnjenja in značilnosti Amerikancev

Gallupov zavod (to je zavod, ki ugotavlja javno mnenje o različnih problemih), je po 11 letih poizvedb nedavno objavil uspeh vrste »referendumov« (poizvedb) o navadah, nagnjenjih in splošnih psihofizičnih značilnostih Američanov.

Tukaj prinašamo opise mnenj Amerikancev in Amerikank:

Tipični državljani: Od 10 Američanov jih 6 kadi, pije in izjavlja, da so dobrega zdravlja. Dve tretjini jih uporablja očala, je pozimi prehlajenih in želi biti gospodar podjetja, v katerem delajo. Ena tretjina jih toži, da ima boleče noge. Ena četrtina jih igra glasovir. Ena petina jih ne čuje dobro in ne zna zvižgati. Ena desetina je levčiarjev. Polovica jih ima črne lase, četrtina sive ali bele in le ena desetina je plavalasa. Dve petini jih ima rjave oči, ena tretjina modre. 96% jih veruje v Boga in 76% v življenje po smrti, polovica jih hodi v cerkev in ena tretjina moli pred jedjo.

Moški: Povprečen Američan je visok 1,75 m, tehta 72 kg, rabi 15 minut za to, da pride na svoje 3,2 km oddaljeno delo, igra tu in tam hazard in pravi, da več izgubi kot dobi. Šest desetih mož daje prednost rjavim ženskam, le tri desetine plavalasim, ostanek pa rdečelasim. Povprečen moški misli, da so oženjeni moški mnogo srečnejši kot samci. Za njega najvažnejša lastnost pri ženski ni lepota, temveč dobra tovarišija, inteligenca in spretnost za domača opravila. Moški misli, da so ženske preveč brbljave in je nasproten misli, da bi znala biti ženska predsednica.

Ženske: Povprečna Američanka je visoka 1,62 m, tehta 60 kg, plava in hodi zaradi gibanja, igra karte zaradi razvedrila, misli, da preveč je, želi biti tovarišica svojega moža pri domačih finančah in daje zakonu prednost pred kariero. Hotela bi, da iz poročnega obreda briše besedo »ubogati«, ugajajo ji pozornosti, katere ji izkazuje moški.

Najvažnejše lastnosti moža so za njo ljubeznivost, dobra narava in spoštovanje do žene. Upa tudi, da bo mož skrbel za tri otroke, katere rodbine običajno želijo.

Rodbine: Američani so prepričani, da morajo imeti ob poroki moški najmanj 25 let in ženske 21 let ter da se ne bi smeli poročiti, ako ne zaslužijo tedensko 50 dolarjev. Verujejo v dolgotrajne zaroke in zahtevajo pred poroko kravno preizkušnjo. Ne želijo, da bi se olajšala razporoka s spremembo zakonodaje in menijo, da bi na višjih šolah morali poučevati o seksualni vzgoji ter da izvirna večji del rodbinskih sporov zaradi denarnih vprašanj, ljubošumnosti in zaradi otrok. Od domačih živali dajejo prednost ptok in mačkam.

Večji del ameriških rodbin misli, da so starši odgovorni za kaznjiva dejanja maloletnikov. Ne želijo, da bi se otroci posvetili politiki, temveč bi raje hoteli, da bi postali zdravniki, inženirji, odvetniki, poljedelci, duhovniki, trgovci in učitelji. Hodijo spat redno ob 10 uri zvečer in ob sobotah ob 23 uri, lahko zaspijo in vstajajo ob delavnikih ob pol sedmi uri zjutraj in ob nedeljah ob 8 uri.

Če bi ameriške rodbine zamogle potovati v svoje razvedrilo, bi dale prednost sledečim deželam v postavljenem redu: Angliji, Franciji, Nemčiji, Rusiji, Italiji, Švici, Irski in Norveški.

Če bi zamogle izbirati, kje bi se lahko stalno naselile, bi dale prednost Kaliforniji, nato Floridi in potem državama New York in Texas. (USIS.)

Ni razlike

»Kakšna razlika je med zdravnikom in krompirjem?«

»Nevem.«

»Nobene razlike ni, ko imata oba sado-ve pod zemljo.«

Žerjski kotiček

PR AKTIČNI NASVETI ZA NAŠE GOSPODINJE

Dobri nasveti Vam pomagajo štediti z enim časom in skopogo odmerjenimi živili. Zato rade in često uporabljajte dobre nasvete:

Ali že veste drage gospodinjice: ohrani zelenjava pri kuhanju lepo zeleno barvo, če ji dodamo za noževno konico ne sode in da so stročnice tudi preje ane, če jim dodamo ščepec jedilne sode; za paradiznike lahko olupimo, če jih 8 sekund položimo v vrelo vodo;

beljak tudi lahko posušimo, če ga damo v porcelanasto skledo in ga sušimo na postoru, kjer se ne naprašči. Tako posušen beljak se ne pokvari. Pri uporabi vzamemo dkg beljaka (suhega) in 35 dkg mrzle vode. Pustimo namočeno čez noč in naslednji dan napravimo odličen sneg;

da polkuhana jajca pod vodo lahko lepo olupimo;

da trdo kuhano jajce rabi za kuhanje 12 minut. Po tem času rumenjaki potemni;

da ostanejo jabolka pri čežani bela, če jim med kuhanjem dodamo malo limonovega soka;

da ponev za peko palačink pred uporabo razbelimo in nato zdrgnemo s soljo. Tako se nam tudi prva palačinka ne pokvari;

da stare žemlje osušimo, če v pekačo zlijemo 3 do 4 žlice vode in istočasno damo v pekačo tudi žemlje;

da kis, če ga vlijemo par kapljic na štedilnik, vzame duh po prekipelem mleku ali drugi jedi;

da se posneto mleko rado prismoči, ker

vsebuje posebno veliko beljakovin; zato ga moramo med kuhanjem mešati;

da jajca lahko konzerviramo, če jih namažemo s tanko plastjo gumijeve razstopine;

da apneno vodo od konzerviranih jajc par let lahko uporabljamo isto;

da krvavice in pečenice med peko ne počijo, če jih popreje na par mestih prebodemo;

da presoljeni juhi sol vzamemo, če položimo v juho par kosov surovega krompirja. Pred serviranjem ga zopet odstranimo;

da se mleko dalj časa ne pokvari, če mu dodamo par kapljic vodikovega prekisa;

da iz narezanih in posušenih jurčkov, katerim dodamo malo soli, popra in muškata, napravimo odlično začimbo za omake. Jurčke zmeljemo in suhe shranimo;

da imamo pozimi sveže petršiljevo zelenje, če korenini odrežemo zgornji konec in ga položimo na krožnik, napolnjen z vodo, kjer dalje raste.

UPORABA SOLI

Sol uporabljamo v gospodinjstvu ne le za soljenje jedil, temveč še za marsikatero druge namene. Evo nekaj takih navodil:

Če tolčeš beljak, si olajšaj delo, ako vržeš vanj zrno soli.

Ako ti črnilo pomaže prt, mizo ali tla, stresi na madež nekaj soli. S tem vsaj za silo najhitreje očistiš umazan del.

Umazane košare skrtačiš in očistiš s slano vodo.

Za naše gospodarje

Družinsko kmečko gospodarstvo

I. POJEM IN STATISTIČNI PODATKI

Družinsko kmečko posest imenujemo tako kmečka gospodarstva, v katerih opravlja kmet s svojo družino pri polni zaposlitvi domačih sil tekoča gospodarska dela. Šamo izjemoma — kadar se nakopiči delo kot ob košnji ali žetvi — zaposli tudi tuje delovne moči. Po navadi si pomaga z medsebojno pomočjo sosedov. Hlapec in dekla, če sta na posestvu, štejeta k družini.

Velikost družinske kmečke posesti

Velikost družinske posesti ni lahko izraziti v velikosti površine zemlje. Obsega toliko zemlje (njiv, travnikov, gozda), kolikor je potrebno, da more preživeti družino in zagotoviti obstoj kmetije. Razume se, da je po kakovosti zemlje površina različna: v rodovitnih legah more družino preživeti manjše posestvo kot v hribih, prav tako je važna tudi bližina mest ali večjih delavskih naselij, kamor morejo okoliški kmetje prodajati zelenjavo in podobno.

Statistični podatki

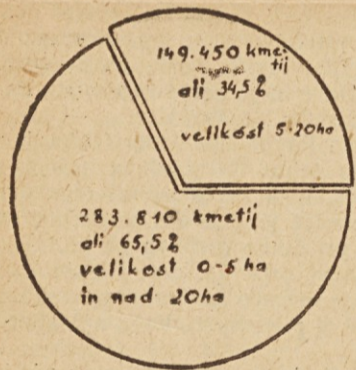
Strokovnjaki cenijo, da moremo kot kmečko družinsko posest smatrati posestva, ki merijo povprečno med 7,5 ha in 20 ha. V izjemnih primerih lahko tudi manjša površina redi družino, n. pr. vrtnarije v bližini mest ali vinogradi v dobrih legah, na drugi strani pa v neugodni legi tudi 20 ha ne preživijo ene družine. Toda to so bolj izjemni primeri, ki jih ni toliko, da bi se morali nanje posebej ozirati.

Težava je v tem, da nam statistični podatki navajajo drugačno razdelitev, kakor bi jo mi potrebovali. Avstrijska statistika deli namreč posestva v naslednje razrede (po velikosti):

- do 2 ha površine pritlikava posestva,
- od 2 do 5 ha mala posestva,
- od 5 do 20 ha srednje kmetije,
- od 20 do 100 ha velike kmetije,
- nad 100 ha veleposestva.

Ker ni mogoče iz teh statističnih podatkov izločiti posestev v velikosti od 5 ha do 7,5 ha, računamo tudi ta del manjših posestev med družinsko posest, kar pa odgovarja resnici samo v zelo ugodnih legah.

Štetje kmečkih posestev leta 1930 nam daje za Avstrijo naslednje številke:

V Avstriji je bilo 433.360 kmetij s skupno površino 7.628.467 ha, od tega posestev v velikosti od 5 do 20 ha 145.450 kmetij s skupno površino 1.603.537 ha. Kmečka družinska posestva predstavljajo tako 34,5% vseh kmetij v državi in 21% površine (skica I. in II.).

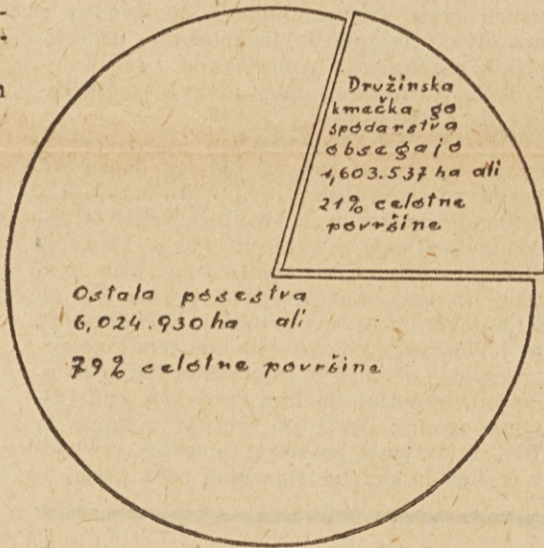
Na teh posestvih je bilo zaposlenih 651.852 oseb, od tega 322.450 ženskih oseb. Ta posestva je vodilo 171.065 kmečkih gospodarjev, med njimi 39.747 gospodinj. Pri delu je pomagalo stalno 334.458 družinskih članov, med njimi 217.329 žensk, tujih delavcev pa so zaposlovala ta posestva samo 146.329, med njimi 65.374 žensk. To pomeni, da niti ne pride ena tuja delovna moč na kmetijo, ker je število kmetij za 3.121 večje kot celotno število na teh posestvih zaposlenih poslov (skica III.).

II. POMEN KMEČKEGA STANU ZA DRUŽBO

Mestni ljudje cenijo ob različnih časih različno kmeta. Dokler je živil na pretek na razpolago, vihajo našminkane dame svoj nos nad kmetom, ki ne zna poljubljati rok in delati poklonov, češ da smrdi po gnoju, kadar pa postane za živila bolj trda, je nenadoma vse njihove prevzetije konec in marsikatera nežna nočica zajde v takih časih celo v hlev. Znanost pa pozna brez ozira na take dnevne muhe pravo vrednost kmečkega stanu. Daje mu njegovo vrednost, ki mu gre v okviru naroda poleg drugih, tudi potrebnih stanov, ki pa imajo zopet svojo nalogo v službi celote. Vsak stan je, v podobi povedano, kot ud človeškega telesa. Vsak ima svoje delo in svojo vrednost, vsak je za vse neobhodno potreben, pa tudi od vseh drugih enako odvisen.

Posebni pomen kmečkega stanu

Posebni pomen kmečkega stanu ni samo v tem, da preskrbuje narod z živili in surovinami za živilsko industrijo (sladkorna pesa, hmelj, pa tudi kože, volna, lan itd.),

marveč predvsem v tem, da je ohranjevalec narodovega izročila in da zagotavlja narodov obstoj.

Kmečki stan ima čudovito sposobnost, da kulturne pridobitve in ustvaritve posameznikov (pisateljev, pesnikov, znanstvenikov, gospodarstvenikov, politikov), pa tudi ostalih stanov (v srednjem veku plemiškega stanu, pozneje meščanskega in delavskega) sprejema, jih po svoje preoblikuje, vse enostranosti izravnava in jih ohranja iz roda v rod. Meščanski stan preveč povdarja razum na škodo neposrednega dojemanja življenja, delavstvo stremi za specializacijo, pri čemer pa izgublja smisel za celoto. Pri kmetu, dokler ostane kmet, pa je vse organsko povezano, vse življensko zaokroženo v celoto kot narava, v kateri in s katero živi. Kmet čuti z naravo in zaznava rast žita. Kmet je odkril živali, ki se dajo udomačiti, in rastline, ki dajejo v njegovi negi boljše in obilnejše sad. Kmet se čuti povezanega z Bogom, ki mu ni tuje in odmaknjeno bitje, marveč se mu razodeva v čudovitem toku življenja in naravi in narodu, v lepoti sončnega vzhoda in zahoda,

v milini mesečne in zvezdne noči, pa tudi v blisku in gromu ter v neurjih. Za vse važnejše stvari ima posebne priprošnjike: Katarino za zdravo pamet, Florijana, da mu čuva dom pred ognjem, Roka, da mu varuje družino in živino pred ranami in kugo itd.

Svojo življensko filozofijo izraža v modrih rekah, ki se oblikujejo v stoletjih in jih predaja rod rodu naprej, kot so n. pr.: »Jabolko ne pade daleč od drevesa« (dednost), »Božji mlinci meljejo počasi, pa dobro« (vera v zmago pravice nad krivico) itd. Znanosti, tuji učenosti ne zaupa preveč. Zato ne pošilja preveč rad otrok v šolo, če pa že pošlje sina v šole, potem želi, naj bi bil »gospod« t. j. duhovnik. Za razumsko dokazovanje ni preveč dovzeten, raje počaka, da se kaka stvar dejansko obnese.

Tudi v umetnosti ni izviren. Motive (zamisel, snov) in način jemlje od ostalih slojev, toda vsemu daje tako samoniklo in svojemu bistvu svojsko barvo, da moramo to njegovo ustvarjanje označiti za pravo umetnost. Kmet ima zelo tanek čut za to, kaj je prav in kaj ni — brez ozira na pisane postavbe. Če je užaljen v svoji pravici, ne popusti, pa čeprav je sporni predmet sam po sebi malenkosten. Premajhno upoštevavanje pisanih pravic je že marsikoga stalo izgubo kmetije, zlasti še, če se je dal zavesti kakemu brezvestnemu odvetniku.

Družbeno življenje kmeta je zelo bogato. Ne samo, da upošteva zelo, zelo oddaljene stopnje krvnega sorodstva, marveč, se čuti povezanega tudi z botri in njih družinami (duhovno sorodstvo). Na kmetiji žive istočasno trije ali vsaj dva rodova. Skrb za obdelovanje kmetije leži predvsem na ramenih »mladih«, otroke vzgajajo predvsem »stari«. Služinčad šteje k družini in je z gospodarjem pri isti mizi.

Za osebna čustva in osebne želje kmet nima mnogo možnosti, največ še v mladih letih. Ne redko mu kmalu prekrižajo osebne načrte oziri na kmetijo in na dom. Pri snovanju nove družine ne odloča samo srčno nagnjenje mladine, ki ga bogata izraža narodna pesem, marveč mnogo bolj ozir na obstoj kmetije. Pri izbiranju neveste odločajo večinoma starši in mlado dekle ocenjujejo predvsem po njenih sposobnostih, ali bo dobra in vestna gospodinja na kmetiji in ali bo s svojo doto omogočila »mlademu«, da prevzame kmetijo, sposobno gospodarskega obstoja.

Tudi včlenitev med farno in vaško skupnost je živa, zlasti povezanost med bližnji-

mi sosedji, ki se kaže v medsebojni pomoči pri delu in ob nesrečah, pa tudi ob skupnem veselju ob raznih praznikih, poroki, novi maši, žeganju in podobnem.

Vzgoja v kmečki družini je usmerjena k oblikovanju izravnane osebnosti. Otroci ne potrebujejo teoretičnega poučevanja, ampak se od sebe se otroci najprej igrajo. Samo od sebe se otroci najprej igrajo. Samo od sebe se otroci najprej igrajo. Samo od sebe se otroci najprej igrajo. Samo od sebe se otroci najprej igrajo.

Kot tipični doprinos kmečkega stanu v okviru naroda moramo torej označiti:

1. kmečki stan zagotavlja narodni kulturni (tradicijski) in življenski obstoj naroda;
2. kmečki stan vzgaja ustvarjalne osebnosti (narodne voditelje, pisatelje, pesnike, umetnike). Življenjepisi velikih tretjem rodokazujejo, da so vsi vsaj v prav pri naš du izšli iz kmečkih domov, pri čemer je treba poudariti, da je veliko večina iz Slovencev pa je veliko večina iz Slovencev pa je veliko večina iz Slovencev.

(Podatki vzeti iz »Stat. Handb. Bundesstaat Österreich«, Wien 1930, str. 43)

JANEZ JALEN:

Ovcar Marko

17.

Marko je pokleknil previdno na koleno, se sklonil čez Volkuna in nepremično obstal. Kakor bi bil psa in fanta v bron ulici, sta ždela, pripravljena skok.

Počasi in neslišno, senca se premika tako, se je približala oknu visoka, temna postava. Volkun je od nestrpnosti genil z repom in Marko ga je moral prijeti za gobec, da ni glasno zarenčal. Temna postava — Marko je prepoznal v njej žensko — je ogrnila belo rjuho, stopila pod okno, se pozibavala kakor konoplja v vetru in narahlo popraskala po leseni steni.

V kamri je zakričala Rozalka. Pes je planil pod okno. Marko je komaj še utegnil ukazati: »Volkun! Primi!« Vse se je dogodilo hipoma, kakor bi trenil.

Žensko, zavito v nasušivo rjuho, je zbil pes na tla, ji stopil na prsi in togotno renčal v razkriti obraz. Priskočil je Marko in spoznal »strah« — Rotijo, Tevževo mater: »Beštja babja,« je zasikal in brenil na vso moč z boso nogo prestrašeno Rotijo.

»Zasluziš, da bi te ubil,« se je togotil Marko.

Rotija je zatulila, bolj z živalskim kakor s človeškim glasom.

»Le rjovi.« Marko jo je ponovno brenil in žal mu je bilo, da ni v cokljah.

Rotija se je zavedela in se hotela rešiti. Udarila je Volkuna, ki jo je zato popadel v roko. Nato je pričela kričati, kar ji je grlo dalo: »Pomagajte! Pomagajte!«

Napol oblečeni so prihiteli ljudje iz hiš:

»Kaj imata?«

»Mislil sem, da gori!«

»Psa proč, saj vidiš, da je baba krvava,« je ukazal Balant.

»Zadavi naj jo. Kaj pa hodi strašit pod naše okno.« Pa je vendar prijel Marko Volkuna za gradnico.

Rotija je vstala in hitro našla izgovor: »Ni res. Zajce sem šla plašit na zelnik.«

Sicer so vsi verjeli Marku, s Podobarjem vred, ki je prvi potegnil z Rotijo in za njim še nekaj drugih; vsi tisti, kateri so bili nevoščljivi Podlipniku, ker mu je Marko tako dobro pasel jarce. Je pač tako na svetu.

Rotija se je izmuznila splošni obsodbi. Razšli so se. Vsak je vedel svoje in Marko tudi. Duhov in strahov se vse življenje ni več bal.

Drugi dan se je Rozalka preselila k Podlipniku. Z Ančko sta spali v isti sobi.

Marko je odgnal na vse zgodaj Primoževe koze čez Vrh in jih vvrstil med jarce.

8. V VIŠAVE ZA PAŠO

Na resju in sadju, na lipi in na roži so čebele nabrale kakor že več let ne tako.

Rojev je bilo toliko, da so jih ogrebali tudi v stare, zavržene panjove in korita in da je primanjkovalo prostora v čebelnjakih.

Prvec, katerega je bil pomladj Marko izsekal iz bukve na Jecoli, je napolnil do lipe panj s satjema in živadjo, znova rojil in dal močnega družja in čednega tretjčja.

Kuharjev Tonej je sporočil Marku, da nosi svoje bečele od doma Zavrh v Bitgovec in da naj tudi Marko pride po svoje štiri roje, da bodo bečele sredi paše in se ne bodo zamujale s potjo.

Se isti dan je prišel Marko k Podlipniku prosit na posodo čebelarstvo krošnjo.

Mama je ukazala Ančki, naj mu gre odklenit čebelnjak. Toliko se je še videlo, da ni bilo treba svetiti. Molče je šla Ančka pred Markom.

»Ančka!« jo je boječ poklical Marko.

»No?« Se obrnila se ni.

»Zakaj pa si huda name?«

»Eh! Kaj bom huda!«

»Pa si.«

Ančka je odklepala. »No, pa sem. Misliš, da ne vem. — Ženiš se.«

»Ančka?«

»Ančka!« »Ančka!« ga je oponašala.

»Zaradi mene se kar daj, če si tak. Bomo pa še Manico k nam vzeli, ker se tebi nič ne smili. — Na panjovih je krošnja. Brž jo vzemi. Ne maram, da bi mislili, kako se mi dobro zdi, če sem s teboj!«

Marko je molče vzel krošnjo in jo postavil pred vrata: »Prav! Pa bodi huda. Povem ti pa: Res sem te poskušal pozabiti, pa te ne morem; zato se ne bom ženil, dokler se ti ne omožiš. Lahko noč!« Marko se je urno okrenil, da bi odšel.

»Marko!«

Ne. Ni mogel oditi, s takim glasom ga je poklicala.

»Ančka!«

Prijel jo je za roko, ki ji je vsa trepetala.

»Ančka! Ali si res moja?«

»Sem. In če ne bom mogla biti tvoja žena, se ne bom možila.« Stopila je tesno k njemu.

Rahlo, kakor bi dehnil in da se nista niti zavedala, sta se poljubila. Kar verjeti nista mogla, da sta res tako srečna.

Od samega veselja vsa razžarjena je Ančka dvignila kazalec na usta: »Pssst! Ni-

nama bo še lepše.«

»Nikomur, Ančka. Saj bi naju razumel.«

Pssst! — — — *

Kuharjev Tonej in Primožev Marko sta krošni počivala na Gosjaku. V panjovih na Mar-njah so hrumele vznemirjene bečele. Tako je ko se jih kar ni mogel nposlušati, t na za-bil prevzet od prijetne zavesti, da iri pro-stavljeno svoje bečelarstvo: »Če bi jih vrgle. dal — za eno kolo k parizarju bi mi v Pa jih ne bom — ne bom — ne bom. laki.

Nebo je bilo narahlo omreženo z ob Po njih se je prelivala jutranja zarja. ob-nej se je razgledoval na vse kraje in ali stal z očmi v blejskem kotu: »Marko, vidiš?«

Zatopljen v gospodarnost je Marko se govoril s pastirsko pametjo: »Lep dan nam obeta.«

»Hotel sem te le opozoriti, kako lep jutro je danes. Ko bi znal in mogel ujet jezero in grad, Babji zob in Črno prst i nad vsemi to nebo z barvami na platnc tako, kakor sedaj vse vidim —«

»Lepa bi bila taka podoba.«

»Lepa, lep! — Vem pa, da bi podobo in mene poznali tudi v mestih, o katerih se kranjskim vozarjem, kakor pridejo daleč, še ne sanja ne. In bi rekli možje, ki razumejo, kaj so barve na plätnu: »Zna, zna; Anton Janša!«

»Že mogoče,« je odgovoril Marko, ki ni razumel, kaj so barve na plätnu.

Oprtala sta znova krošnjo in zamišljena vsak v svoje molče nesla hrumeči tovor navzdol in čez Zavrhnico zopet navkreber.

Tonej se je tako podvizal, da je Marko prišel k bečelnjaku precej kesnjeje. Tonej,

Premalo krme — preveč živine

Zaradi letošnje dolgotrajne suše se čuti v vseh deželah srednje in zapadne Evrope veliko pomanjkanje krme. Zato bodo morali kmetje oddati večje število živine, da bodo mogli shajati s krmo preko zime. Pri tem je važno, da kmetje ne odlašajo s prodajo živine do skrajnosti. Ko ugotovijo, da ne bodo mogli shajati s krmo, naj živino takoj prodajo, da ta ne izgubi na teži zaradi pomanjkljivega krmljenja.

V zvezi s pomanjkanjem krme je državni odbor za prehrano v Avstriji sklenil, da morajo posamezne deželne vlade takoj ugotoviti, koliko krme je na razpolago v posameznih deželah in koliko živine bo mogoče s to krmo prehraniti, koliko živine pa bi bilo potrebno zaklati.

Onim kmetovalcem, ki so za letošnji predpisano kvoto živine že oddali, se bodo preostali oddaje živine šteli v dobro kontingenta, ki jim bo predpisan v letu 1948.

Zaradi suše in pomanjkanja krme prodajajo kmetje zlasti na Tirolskem živino v velikem številu. Na živalske trge priženejo veliko živine, da ni mogoče najti kupca in so zato cene živini zelo padle.

Posebno so padle v zadnjem času tudi cene konj, ki so prej dosegle že rekordno višino in teh visokih cen ni mogel nihče več zagovarjati. — Zato so kmetje iz Dolnje Avstrije prenehali z nakupom konj po teh pretirano visokih cenah, konjereji zlasti iz Gornje Avstrije pa so bili prisiljeni zaradi pomanjkanja krme prodajati konje za vsako ceno. Tako so nato padle cene konj tudi v zapadnih avstrijskih deželah, to je na Tirolskem, Solnograškem, pa tudi na Koroškem.

Oddaja žita

Pri letošnji oddaji žita so morali ugotoviti, da napreduje oddaja zelo počasi in da posamezni okoliši zelo zaostajajo za lanske oddajo žita v istem časovnem razdobju.

Pri tem so ugotovili, da so pri oddaji najbolj vestni kmetovalci v okolici Dunaja in nato v celotni Dolnji Avstriji. Največje zaostanke izkazujejo Gornja Avstrija, Tirolska in Štajerska. Koroška je nekako v sredi, ni ravno med dobrimi oddajalci, pa tudi ni med najslabšimi.

Tirolska jabolka

Splošno je znan sadni poradiž v okolici Bozna in Merana na Južnem Tirolskem. Letos je v teh okoliših izredno bogata sadna letina. Samo ranih jabolk — v glavnem sorta grafenštajnovcev — je bilo okrog 1.500 vagonov. Od tega je bilo mogoče izvoziti samo 500 vagonov. Zato so tudi cene izredno padle in so bile pod 20 lir za en kilogram jabolk (1 šiling = 35 lir). En kilogram najboljših jabolk stane tako okrog 50 grošev, lani pa je stal en kilogram jabolk na južnem Tirolskem okrog 4 šilinge, preračunano v avstrijsko denarno vrednost.

Vino bo dobro

V Dolnji Avstriji in na Gradiščanskem so vinogradniki začeli s trgatvijo grozdja. Letina bo sicer letos po količini manjša od lanske, kakovost vina pa bo letos po vseh poročilih izvrstna.

Kakor je dolgotrajno lepo vreme letos škodovalo ostalim kmetijskim kulturam, je pa koristilo vinski trti.

Značilno je, da nikakor ni mogoče dobiti točnih in zanesljivih podatkov, iz katerih bi bilo kolikor toliko mogoče sklepati na višino letošnjega vinskega pridelka. Sicer pa smo na to navajeni že iz preteklega leta, ko tudi ni bilo mogoče dobiti točnih podatkov o višini pridelka vina.

Poročilih ministrstva za kmetijstvo, ki je cenilo lansko letino vina na 1 milijon hektolitrov, naj bi dosegla letošnja letina

Združene države pomagajo Evropi

Poročilo Gospodarskega in socialnega sveta ZN bo v letu 1947 devet evropskih držav glede svojih potreb izmenjave z inozemstvom zaznamovalo skupno primanjkljaj od 1.787.000.000 dolarjev.

Primanjkljaj v 16 v poročilu označenih držav glede zamenjav s tujino doseže skupno 6.873.000.000 dolarjev, vendar razpolagajo te države skupno z zalogami za nad 5 milijard dolarjev. Države pa, ki so brez vsakih zalog, kreditov in posojil za odpravo njihovega primanjkljaja, so Francija, Italija, Poljska, Češkoslovaška, Jugoslavija, Madžarska, Finska in Albanija. Sedem držav, ki res morejo prispevati k odpravi svojega primanjkljaja s svojimi razpoložljivimi zalogami, so glasom poročila: Velika Britanija, Danska, Grška, Nizozemska, Norveška, Belgija in Luksemburg. V poročilu navedene številke temeljijo na podatkih, ki so jih predložile vlade evropskih držav.

Poročilo pripominja, da »bodo države, ki so v slabšem položaju, pač prisiljene priti v okoliš svojemu primanjkljaju z zmajšanjem svojega uvoza.«

Druge bodo morale seči po zadnjih rezervah zunanjih valute in uporabiti saldo zunanjih posojil.

Glavna razlika med tem poročilom in po-

samo pol milijona hektolitrov vina. Strokovnjaki pa trdijo, da je znašala lanska letina dva milijona hektolitrov vina. Po istih cenitvah naj bi bila letošnja letina okrog 75% lanske letine, to se pravi, da bodo po teh cenitvah pridelali poldrugi milijon hektolitrov vina.

Da bo kakovost letošnjega pridelka vina zelo dobra, moremo sklepati že po prvih poizkusnih prešanjih, ko so ugotovili v vinskem moštu 22 in tudi 25 stopinj sladkorja. Temu odgovarjajoče so tudi že poskočile cene vinskemu moštu in že zahtevajo kmetovalci-vinogradniki po 28 šilingov za en liter vinskemu moštu. Iz teh cen moremo sklepati, kakšno ceno bo imelo letošnje vino.

ročilom 16 držav obstoja v dejstvu, da obsega poročilo Združenih držav predvideni primanjkljaj evropskih držav v letu 1947, dočim je pariška konferenca sestavila proračun ameriških podporn, ki jih bodo države zahodne Evrope potrebovale za svojo obnovo skozi štiri leta.

Iz poročila Združenih narodov izhaja, da so bile Združene države s svojim skupnim prispevkom 14.797.000.000 dolarjev v obliki posojil, kreditov, podporn in koncesij v dobi med junijem 1945 in marcem 1947 glavni vir finančne pomoči Evropi. Od preteklega marca je kongres dovolil nadaljnjih 750 milijonov dolarjev.

Poročilo poudarja, da je od devetih držav s primanjkljajem primanjkljaj Francije najvišji. Primanjkljaj Francije je predviden z zneskom 390 milijonov dolarjev, Jugoslavije s 341.600.000 dolarjev, Italije 263.000.000, Češkoslovaške 146.000.000, Avstrije 158.300.000, Madžarske 84.800.000, Finske 34.000.000 in Albanije 26.000.000 dolarjev.

Iz poročila izhaja nadalje, da bo dejanski primanjkljaj Velike Britanije na podlagi podatkov prvih šestih mesecev leta 1947 za celo leto predvidoma znesel 2.000.800.000 dolarjev. (USIS.-AIS.)

Obsodbe vojaških sodišč

Pred vojaškim sodiščem v Velikovcu so bili meseca septembra obsojeni: Avstrijec Lamprecht Konrad, Jugoslovnan Simon Nadvesnik, na 12. oziroma 8 mesecev zapora zaradi nedovoljene posesti pušk in no-bojev.

Jugoslovnanke Elisabeta Potočnik in Stefanija Ploder na mesec dni zapora zaradi nedovoljenega potovanja v Avstrijo in tihotapljenja s cigaretami in žganjem.

Na globo 150.— S oziroma 100.— S sta bila obsojena Avstrijca Josef Komar, ker ni prijavil, da poseduje usnje iz vojaških zalog, Siegfried Kerbeutz zaradi nedovoljene uporabe motornega kolesa.

Pred vojaškim sodiščem v Celovcu so se morali zagovarjati sledeči ljudje ter bili kaznovani za svoje prestopke:

Avstrijka Černe Marija na 16 tednov. V bolnici za pljučno bolne je ukradla srajco in odejo.

Rumun Kordjak Wasil na 4 mesece. Svojima prijateljema je ukradel blago.

Avstrijka Ulbl Rosa je prejela 3 mesece zaradi tatvine.

Grka Georgiades Spiros in Papajanopoulos Enriko na 18, oziroma 13 mesecev zaradi tatvine 5.000 cigaret.

Avstrijca Müller Siegfried in Gitschtaler Andre na 6 mesecev zaradi tatvine zavezniške imovine.

Poljaka Sidorsky Peter in Budano Vladimir na 18 mesecev, ker sta prekršila moralno.

Poljak Kutschernko Anton na 2 meseca. Dejansko je napadel nekoga policaja.

Grk Kazaitis Charalambos je prejel 2 meseca, ker je ušel iz zapora.

Turek Murad Oglu Scharf na 8 tednov. Pri njem so našli 3 zavoje kakava.

Herkan Hans je navedel, da je pripadnik zavezniških čet. Zraven tega je posedoval neupravičeno nakaznico za živila. Obsojen je bil na 3 mesece zapora.

Ukrajinec Danyka Peter na dva meseca, ker je prekršil 10-kilometersko mejo za razseljenje.

Sovjetsko-ameriška trgovina

Obseg sovjetsko-ameriške trgovine se je v prvi polovici letošnjega leta zopet približal predvojnemu obsegu. Sovjetska zveza je uvozila iz Združenih držav 1.2% vsega ameriškega izvoznega blaga, dobavila pa je Združenim Državam 1.1% blaga, ki ga ta dežela uvaža.

Celotni izvoz Združenih držav v Sovjetsko zvezo se je sicer občutno zmanjšal, vendar gre to zmanjšanje na račun dejstva, da Združene države ne pošiljajo v Sovjetsko zvezo več toliko blaga iz pogodbe o posojilu in zakupu. Lansko leto so znašale ameriške dobave Sovjetski zvezi iz zakupa o posojilu in zakupu 47.3% in UNRRA 41.4% vsega izvoza v SSSR. Letos pa so take dobave znašale le 16.3% iz zakona o posojilu in zakupu in 34.2% iz UNRRA dobav.

Združene države so izvozile v Sovjetsko zvezo blaga za 32.500.000 dolarjev v prvem polletju. Od tega je bilo 70.4% strojev. Sovjetska zveza pa je dobavila Združenim Državam večinoma kožuho in rudnine. — (USIS.—AIS.)

Bistrica nad Pliberkom

Med jesenska dela spada tudi prešanje ali stiskanje sadja, ki ga je bilo letos sorazmerno dosti, tako da smo se preskrbeli za zimo in prihodnje leto z moštom ali sadjencem, brez katerega so dolgi zimski večeri in prehuda žeja pri težkem delu poleti. Naša bistriška stiskalnica je imela kar dosti dela. Ljudje so vozili sadje od vseh strani, ker rajši vsak nekaj plača, kakor pa da se sam ukvarja s stiskanjem. Mnogi pa nimajo svojih stiskalnic in okrog prositi je tudi malo nerodno. Tako pa pripelješ, »odrineš« nekaj šilingov in prideš gotov sadjevec iskati. Ves dan so stali pred stiskalnico vozovi, naloženi s sadjem. Sadeži so izginjali med železnim zobovjem, ki ga je zmlelo, od tod v stiskalnico in že je pritekalo sladki sadjevec. Kdor ni imel svojega sadja dovolj, se je moral pač pobrihati, da ga je kje dobil, da ne bo pozimi

zlasti pa poleti trpel žeje. S tem delom smo skoraj pri kraju, kajti jesen se že močno poslavlja. Zadnji dež je zemljo prijetno polhnil in po dežju smo se zagnali v oranje, ker prej je bila zemlja presuha in prevročna.

Večkrat se zgodi, da »privandra« kdo tu sem prosit za to ali ono stvar, češ da je hudo in da ni kaj za pod zob v mestu. To radi verjamemo, saj od živih nakaznic ljudje res nimajo skoraj drugega, kakor papir in številke. Vsak, ki pride, govori slovensko. Ko kaj dobi, ti tako ganljivo reče »Bog plačaj!«, da bi mu najraje še kaj navrgel. Ko ga pa srečaš v mestu in ga nagovoriš po slovensko, ne zna nobene besede več slovensko in vesel si lahko, če te sploh še pozna. Zato smo rekli, da »naj Bog pomaga« prvemu, ki bo zopet prišel, kajti naj govori še tako lepo, se mu ne bo izplačalo. Na svidenje, pa še drugič kaj!

vse jutro tako zamišljen, je bil razposajeno vesel: »Lansko leto mi je razmetal medved bečele, da sem moral potem vse noči kuriti pred bečelnjakom, letos mi jih pa ne bo. Ugenil sem ga, strica. Haha! Poglej, Marko!« In mu je razlagal, kako je ob straneh pred izletavniki postavil seženjeno visoka in poldruga široka plotova iz kolov, kamenja in trnja in vmes z verigami pripeljal za poldtretjo ped od tal dva tramova debelo brunco: »Haha, ugenil sem ga. Te zavire ne more preskočiti, ker bi z glavo butnil v bečelnjak. Če bi bilo brunco pritrjeno, bi ga prelezal ali se pod njim splazil do panjev. Tako pa, kakor poskušaj, se mu vse ziblje in misli kosmatina, kdo mu nagaja, in se ujezi. Poglej! Dolgo se je moral premetavati z mojo nastavo, da je travo tako stepal in si toliko dlake ogulil. Pa sem ga res pretuhtal, tatu kosmatega. Haha!«

Postavila sta donesene panjove v bečelnjak. Tonej je odpiral končnice, razkazoval in pripovedoval o kraljici in delavkah in o trojih, ki matico oprše in ne donšajo vode, kakor se nekateri motijo. In da bečele ob jelovi paši počrne, in da —

Marko bi ga bil poslušal ves dan in vso noč, pa se mu je mudilo na Jezerca k jarcem, da jih žene na pašo: »Škoda. Povem ti pa, Tonej, če ljudje zvedo, kako ti poznaš bečele, bo ime Anton Janša zaslovelo še po vsem svetu. — Srečno!«

Marko ni silil, da bi hodila Manica z njim na pašo. Res se je rad pogovarjal s sestrico, še rajši pa je mislil na svoje dekle: »Ančka me ima rada — Ančka se ne bo možila, pa bi se lahko tako bogato kakor nobena druga ne. Ančka bo čakala name.« In da jo čimprej prisluži, ni prišel prav nobeden dan več praznih rok h ko-

čam. Ali je nabral gorskega mahu ali je nasekal kresilne gobe, ki jo je potem kuhhal v pepelu, ali pa je prinesel češminovo metlo: »Če dobim pest kaše zanj, je več kakor nič«

Manica se je pri kočah vsem priljubila. Edino Tevž je zarezal nad njo, kadarkoli je mogel. Tudi Poklukar se ni zmenil za deklitca, češ, da je otrok že doma čez glavo sit. In njegov pes Ravš je Manici že parkrat pokazal zobe.

Doma po polju so peli srpi, polnili stogove s snopovjem in izpreminjali valujoče njive v bodeča strnišča, ki so klicala konje in vole s planine, da bo na jesen kaj ajde v kašči in repe v kletih.

Manica, ki je pomagala Franci siriti, seveda bolj z očmi kakor zares, je smuknila od ognjišča na prag: »Žrebetki, žrebetki, žrebetki!« Stekla je naproti Tomaževemu tropu, tako zaverovana v živahno okrog težkih kobil poskakujoča žrebeta, da je moral Franca v skrbi za otroka zavpiti nad njo, preden jo je ustavila in priklicala nazaj in poučila, da so v planini vse žrebetne kobile hude: »Se Volkun se ne upa med konje; če pa slučajno zaide mednje, ga tako napode, da jim s povešenim repom uide. Za žrebetke se boje, ki se sami še ne znajo braniti; zato brajo in popadajo, da ima včasih še Tomaž dovolj opraviti, če mu je treba ujeti kakega žrebeta.«

»Ne pojdem preblizu. Res ne, Franca!« Manica je tako proseče pogledala majerco, da ji Franca ni mogla odreči.

»Od daleč jih glej. Pa pazi.«

»Bom.«

Manica se je pa kaj hitro spriznala s Tomažem in konjar ji je pripomogel, da je pobožala oba Podlipnikova žrebetka. Tudi

na konja bi jo bil posadil, pa Manica ni marala, se ni upala.

Ker je tako lepo prosila in ker je Tomaž prevzel varstvo nad njo, je smela Manica spremljati konje proti krniškemu mostu.

Ali se je otrok zagledal v konje ali je konjarja zmotil otrok? Prepozno se je vrnila. Ujela jo je ploha in do kože premočena se je vrnila h kočam. Preobleči se je morala, piti vroče mleko, da se ne prehladi, in ožet natrtst zoper božjast in leči pod odejo na frči, da se segreje.

Franca je zunaj nekje molzla krave. V kočjo pa je pristorkljal tretjinek Tevž: »Kaj ni nobene doma? Manica!«

Manica se ni upala oglasiti, tako se je bala Tevža. Še geniti se ni upala. Skoraj strah jo je bilo. Videla pa je izpod narhalo privzdignjene odeje, kako je Tevž urno stopil k Volkunovemu koritu, izsul iz umazanega papirja v psu pripravljeno večerjo rumen prah, pomešal kar s prstmi in odkrevsal iz kože.

Majerca se je vrnila in prinesla v vsaki roki poln žehar mлека.

»Franca!« se je boječje oglasila Manica s frče.

»Kaj bi rada, Manica?«

»Ne bom več sama doma.«

»Ne utegnem biti pri tebi. Ubogaj, Manica!«

»Bom, če ne bo več Tevža nazaj.«

»Kaj pa je stikal v najini koči?«

Manici se je hudo brhko zdelo, ker je Franca rekla »v najini koči« in tudi njo pristrela med majerco. Dvignila se je na ležišču: »Volkunu je vmešal med jed rumenkast prah.«

»Res?« se je začudila Franca.

»Res. Prav zares.«

»Hudoba, grda. Zastrupati ga hoče z mišjico. Marku povem. Psu pa pripravim drugo, boljše večerjo.« Majerca je postavila pasje korito na najvišjo polico, da bi ga ne mogel doseči ne Volkun ne Manica.

»Grdoba, grda,« se je razhudila tudi Manica na frči.

Franca je zopet odhajala z izpraznjenimi žeharjema: »Kočo bom zaklenila, da bo brez skrbi ležala.«

Ooo, Manica se je zavedala svoje dolžnosti kot majerca in je odgovorila odločno, kakor bi še vsaka odrasla ne zmogla: »Le pusti odprto. Če pride še enkrat Tevž, ga bom tako napodila...«

Jezerca je zopet obsijalo sonce. Izpod Bukove peči proti kočam pa je pozvanjala z velikim zvoncec omca Podlipnikove Arčke. Marko je gnal s paše. — — —

»Tretjinek je hotel zastrupiti Volkuna!« je hitela pripovedovati Manica Marku.

»Mi je že Franca povedala.« Marko je vzel pasje korito s police in odhajal. Jezerca je bil.

Manico je zaskrbelo: »Marko!«

»Nič se ne boj, Manica, saj bom zapolnil Volkuna k tebi v kočjo.«

Marko je odšel. Pes je hlatal večerjo iz pomijska. Manica na frči pa se je čudila, dalje bolj bala za brata.

Marko je dobil tretjineka pri večerji: »Zvedel sem, da si mojemu psu primešal med jedilo nekakšen priboljšek.«

Tevžu je obstala žlica v skledi. Prebledel je in nekaj godrnjal in jecljal.

Marko se je premagoval in mirno nadaljeval: »Veš, tretjinek. Moj pes je že dovolj rejen. Vaše tele bi bilo pa tudi bolj zastavno videti, če bi imelo nekaj funtov več mesa pod kožo. (Dalje prihodnjič)

RADIO CELOVEC

GOSPODARSTVO IN SOCIALNI POLOŽAJ KMETA V SLOVENSKI PRETEKLOSTI

Tako se je, posebno od 12. stol. dalje, pod vplivom sprememb v pridvornem gospodarstvu, radi intenzivne notranje kolonizacije in pritoka novih naseljencev obrnil v širokih plasteh našega kmetijskega prebivalstva njegov socialni položaj na boljše. Kmet se približuje položaju polsvobodnih, ki jih kot vmesen stan med svobodnimi in sužnji poznamo iz starejše dobe naše preteklosti. Zboljšanje socialnega položaja pri enem delu podložništva je pa vplivalo v ugodnem smislu tudi na zboljšanje položaja onih plasti kmetijskega prebivalstva, ki so na socialni lestevici zavemale najnižje stopnje. Ugodnejše zakupne in najemniške oblike so se razširile tudi na le-té in izenačevalno vplivale na postanek enega samega in splošnega podložniškega stanu. Značilno zanj je: kmet-podložnik je podložen svetnemu in cerkvenemu gospodu, ki ga štiti in varuje, za kar mu je podložnik dolžan plačevati posebne, v urbarjih zapisane služnosti. Te obstoje po eni strani iz davkov in dajatev, po drugi pa iz tlake, oziroma odplačila za tlako.

Zboljšal se je predvsem položaj hlapca-sužnja, ki je veljal poprej le kot stvar. Sredi 12. stol. je bila prodaja človeka že silno redka in nezasišana zadeva. Hlapci-sužnji so se socialno dvignili, najmanj na stopnjo tako imenovanih svobodinov (Freileute), ki so živeli na kmetijah, katere so dobili v najem na podlagi svobodnega prava gospodovega (ius liberum). Dednost teh kmetij ni bila izključena, vendar je imel zemljiški gospod vsak čas pravico svobodno razpolagati s kmetijo in na njej nastavljanju njemu ljubo osebo. Svobodin se torej ne imenuje tako radi lastne svobode, marveč po svobodi, ki jo ima nad njim njegov gospod.

Po socialnem in pravnem položaju blizu svobodinom, toda nekoliko na boljšem od teh so bili oni, ki so imeli kmetijo v zakup za svojo osebo in za dobo svojega življenja. Po smrti imejitelja je kmetija pripadla zopet gospodu.

V nasprotju s časovno omejenimi so dedni kmetijski zakupi, ki so nekoliko kasnejšega postanka in so bili za imetnika najugodnejši, kajti jamčili so mu dednost na kmetiji. Razširili so se na slovenskih tleh predvsem s tujimi kolonisti in prešli od teh tudi na staro domače prebivalstvo. Ena teh novih oblik je dedni zakup na grajski način. Zakupnik te vrste je smel kmetijo prodati tudi drugemu in le v primeru slabega gospodarstva je mogel zemljiški gospod pod nekimi pogoji zakupnika odstraniti. Grajskemu zakupu soroden je zakup s prodajno pravico: dedni zakupnik je proti plačilu določene pristojbine smel in mogel posestvo prodati drugemu.

Dedni zakupi so na slovenskih tleh veljavni od 13. stol. naprej. Na izkrcenem in vinorodnem ozemlju ter v severnih delih slovenske zemlje, ki so bili močnejše izpostavljeni nemškemu vplivu in dotoku, se javljajo prej kot v predelih, kamor ni močnejše segla nemška kolonizacija in kjer se je slovensko prebivalstvo, le malo pomešano z drugorodci, obdržalo na ozemlju, ki je bilo že v starih časih izkrceno (obdelano). Svobodni kmetje tudi v visokem srednjem veku niso še povsem izginili. Z dotokom nemških svobodnih kmetov se je ta stan pri nas celo nekoliko pomnožil, vendar je nasproti številu nesvobodnih in polsvobodnih kmetov ostal še vedno v ogromni manjšini. V gospodarskem oziru so se svobodni kmetje le slabo držali.

Med svobodnjake se štejejo od starih časov slovenski kosezi, ki sede na svojih svobodnih posestvih, so pa navzlic svojem svobodno-plemiškemu izvoru dejansko postajali vedno bolj kmetje. Le malo je bilo kosezov, ki so si prav do konca srednjega veka znali ohraniti svojo svobodo neokrnjeno. Iskali so zaščite pri plemstvu, za kar so se obvezovali za neke služnosti, ki pa po svojem majhnem obsegu v 14. in 15. stol. še vedno očitujejo izjemen socialen položaj in izvor onih, ki jih plačujejo. Le po nekaterih krajih so si kosezi znali obdržati stare in pridobiti izjemne privilegije, ki so jim dajali pred drugimi poseben položaj. Koroški knezi so ohranili staro pravico umeščati svojega deželnega kneza. Najkasneje v 13. stol. je prešla ta pravica na rod »vojvodskega kmeta« v Blažji vesi pri Celovcu. Kosezi v Teharjih pri Celju, omenjeni prvič l. 1362, so bili združeni v posebni občini in so uživali posebne pravice, zato pa so morali v vojnih časih braniti grad Zgornje Celje. V svojo občino so bili združeni tudi kosezi v Zagorju ob Savi ter v gradu Kamen na Koroškem in so uživali posebne privilegije glede nižjega

govori po časopisu

sodstva, razpolaganja s posestvom in nošenja orožja. Položaj kosezov je bil torej ob istem času v različnih krajih različen; v splošnem pa gre njihov socialni razvoj v krivulji, ki kaže navzdol. Mnogi kosezi na Štajerskem in Koroškem so se za germanizacije slovenske zemlje ponemčili, ohranili pa navzlic temu poseben socialen položaj. (Dalje prihodnjic)

Radio Celovec

Nedelja, 12. oktobra:

7.30 Budnica.
19.30 Polurna oddaja.
20.15 Večerna pesem.

Ponedeljek, 13. oktobra:

7.15 Pouk slovenščine.
20.15 Poročila.

Torek, 14. oktobra:

7.15 Zgodovinsko predavanje: »Organizacije Cerkve na Slovenskem v srednjem veku.«
20.15 Poročila.

Sreda, 15. oktobra:

7.15 Glasba s plošč.
20.15 Poročila.

Četrtek, 16. oktobra:

7.15 Pouk slovenščine.
19.15 Pouk slovenščine za nemško govoreče.
19.30 Polurna oddaja.
20.15 Poročila.

Petek, 17. oktobra:

7.15 Literarno predavanje.
20.15 Poročila.

Sobota, 18. oktobra:

7.15 Iz svetovnega tiska.
20.15 Poročila.

Morebitne spremembe v času bomo objavili v radiu.

Gospodarske zanimivosti

Umetna gnojila za Avstrijo

Kakor znano, je dala Anglija Avstriji posojilo v znesku 10 milijonov funtov. Od te vsote je nakupilo angleško ministrstvo za trgovino pri raznih tvrdkah v Belgiji in na Nizozemskem za avstrijsko kmetijstvo umetna gnojila v vrednosti 350.000 funtov šterlingov.

Prve pošiljke umetnih gnojil in to predvsem fosforna gnojila, so že prispele na Dunaj.

Ukinitev racioniranja živil v Sovjetski zvezi

Kakor javljajo diplomatske vesti iz Moskve, je dala letošnja žitna letina v Sovjetski zvezi izredno visoke pridelke. Zato pripravljajo sovjetske oblasti uredbo o ukinitvi racioniranja kruha in moke. Iz podatkov o pridelku žita je razvidno, da bi tudi po ukinitvi racioniranja kruha ostale še znatne količine žita za izvoz. To količino cenijo na okrog 4 milijone ton.

Pri teh vestih se moramo spomniti na enake vesti v lanskem letu, ko so že uradno objavili ukinitve racioniranja kruha v Sovjetski zvezi, pa pozneje tega niso izvedli. Za sovjetsko žito se za enkrat od zapadno-evropskih držav potegujeta Francija in Danska. Francija je zaprosila Sovjetsko zvezo za dobavo 1.500.000 ton pšenice. Z Argentinijo se pogaja Francija za nakup koruze.

Danska bo dobila predvidoma od Sovjetske zveze 100.000 ton rži in ječmena, v zameno pa bo dobavila Sovjetski zvezi maslo in druge kmetijske pridelke. Sovjeti so že pristali na razmeroma visoke cene danskega masla, Danci pa na zelo visoke cene sovjetskega žita.

Kmetijstvo in prisilna oddaja v Angliji

Ena nujnih pa tudi najmanj priljubljenih posledic vojne je racioniranje živil, ki ima seveda za posledico prisilno oddajo kmetijskih pridelkov.

Tudi angleško ministrstvo za kmetijstvo je že nekaj tednov po začetku druge svetovne vojne leta 1941 izdalo odredbe o pridelovanju in o oddaji najvažnejših življenjskih potrebščin. Medtem so po končani svetovni vojni mnogo kmetijskih pridelkov že spet prepustili nevezani, to je svobodni trgovini.

Pri pšenici, rži, ječmenu in mleku pa je še vedno v veljavi prisilna oddaja teh pridelkov in racionirana prodaja potrošnikom.

Že v jeseni oziroma poznem poletju izda na Angleškem kmetijsko ministrstvo pridelovalni načrt. Okrajni in krajevni prehranjevalni odbori nato na podlagi in v okviru tega načrta določijo — tudi že v poznem poletju za naslednje leto —, koliko morajo posamezni kmetovalci pridelati in koliko bodo morali oddati teh pridelkov.

Občinske, to je krajevne prehranjevalne odbore sestavljajo kmetovalci, najemniki in kmečki delavci; tajnik odbora je istočasno zastopnik kmetijskega ministrstva. Podobno so sestavljeni tudi okrajni prehranjevalni odbori.

Zanimivo je določilo, ki predpisuje za pšenico, rž in ječmen totalno oddajo; to se pravi, da morajo kmetovalci oddati ves pridelek pšenice, rži in ječmena ter dobijo nato, kakor vsi ostali potrošniki krušne nakaznice. Seveda dobi vsak, ki je zaposlen v kmetijstvu, dodatek za težke delavce, to se pravi, da dobi na dan 425 gramov kruha, namesto 250 gramov.

Z ovsem kmetovalci lahko svobodno razpolagajo, vendar pa je vedno dosti ovsna na razpolago v svobodni trgovini za proizvodnjo ovsene kaše in kosmičev.

Tudi krompir, sadje in zelenjava ni pod zaporo. Obstojala pa predpis, da morajo ponuditi kmetovalci krompir v nakup le pooblaščenemu nakupovalcu. Enak predpis pa omejuje tudi promet z jajci.

Vsak kmetovalec sme zaklati letno 2 svinji, vse ostale živali pa mora ponuditi v nakup pooblaščenim nakupovalcem.

Posebni predpisi veljajo tudi za oddajo mleka in za trgovanje z mlekom in mlečnimi proizvodi.

Tudi na Ogrskem

Prvotna poročila o letošnji žetvi na Ogrskem so kazala, da bo imela ta dežela zadosti žita za lastno prehrano in bo še ostal precejšen previšek za izvoz. Sedaj pa so ugotovili, da so pridelali namesto pričakovanih 1.800.000 ton žita samo 1.500.000 ton. Ogrski bo zato primanjkovalo za lastno prehrano okrog 100.000 ton žita, na izvoz pa ne bo mogoče računati. Nasprotno se bo vlada obrnila celo na inozemstvo za pomoč.

Preveč riža

Največ riža v vseh državah Amerike pridelajo v južnoameriški državi Ekvador. Letošnji pridelek riža v tej državi je tako velik, da ne morejo najti kupca za riž po visoki ceni, ki jo zahtevajo pridelovalci riža, v Ameriki. Zato namerava država Ekvador izvoziti riž v Evropo, kjer je sicer pomanjkanje veliko, je pa tudi veliko pomanjkanje dolarjev, s katerimi bi bilo mogoče ta riž kupiti.

ZA NEDELJSKO POPOLDNE

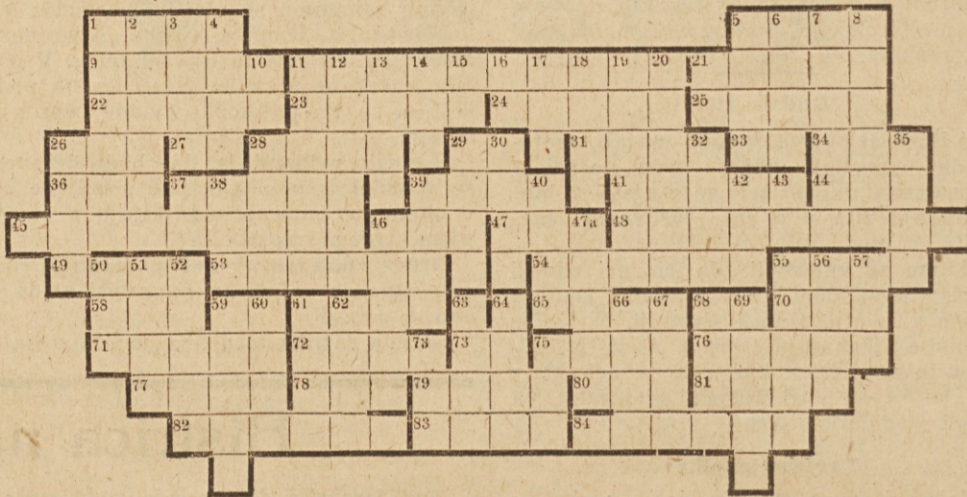
Besede pomenijo:

Vodoravno:

1 vzpetina; 5 prelom, uničenje; 9 beseda, ki pomeni prilično, naokrog; 11 skupina evropskih narodov (pridevnik v tretjem sklonu množine); 21 draga kovina; 22 re-

8 z Bogom govoriti; 10 veznik; 11 knjiga

besed, pripomoček pri učenju jezikov; 12 letni pridelek; 13 vrsta poljedelskega delavca; 14 vprežna žival; 15 igralna karta; 16 kratica besed »na primer«; 17 gospodarsko orodje; 18 gospodarsko orodje; 19

dek, pomešan z vodo; 23 otok v Egejskem morju; 24 vrsta žita (2. sklon); 25 strupena tekočina, razkuževalno sredstvo; 26 poslanec; 27 nadležna živalica; 28 nevestino premoženje; 29 nada; 31 sladka zdravilna jedača; 33 nikalnica; 34 Kuhinjska začimba; 36 krajša oblika za »pojdi«; 37 reče, meni, govori; 39 pozna žitarica; 41 del živalskega telesa; 44 očka; 45 ugleđen; 46 kratica Organizacije združenih narodov; 47 mamilo, privlačnost; 48 zloženo žensko krstno ime; 49 hitro prevozno sredstvo; 53 morski roparji; 54 južni sadež; 55 gospodarsko orodje; 58 končina živalskega telesa; 59 dva enaka soglasnika; 61 polotok v Črnem morju; 65 zavojček; 70 prva ženska; 71 kmalu, malo manj ko; 72 domača perutnina; 74 znano mu je; 75 beseda pod 1. vodor. v množini; 76 nasprotje od zdrav; 77 kralj ptic; 78 žensko ime; 79 posušena trava; 80 afriška reka; 81 samo dene, 82 češki kralj, moško krstno ime; 83 pokrajina v sev. Jugoslaviji; 84 izloček tekočine.

Na vpično:

1 drugo ime za kravo; 2 okolica; 3 plemo, rasa (drugi sklon); 4 moško krstno ime; 5 mesto na Češkem, sedež čevljarke industrije; 6 kraj na progi Ljubljana — Zidani most; 7 isto kot pod 82. vodoravno;

prebivalec k Jugoslaviji priključenega potoka; 20 tuje žensko krstno ime; 26 morsk žival; 28 danes zjutraj; 29 predgovor; 30 del ženske narodne noše; 32 del roke; 35 ostanek pri gorenju; 37 označka za »preteklega tedna«; 38 vrsta zločina; 39 njim, drugim; 40 »s seboj« v narečju; 42 žensko krstno ime; 43 kratica, ki pomeni »približno« (circa); 46 majhna lesena stavba; 47 a, tuje moško krstno ime; 50 o, r, s; 51 tečejo (krajša oblika) 52 pomoč, naslonitev (4. sklon); 55 nasprotje od majhen; 56 moško ime; 57 industrijska rastlina; 59 otok v Sredozemskem morju; 60 prevozno sredstvo; 61 del žabjega telesa; 62 telesna poškodba; 63 krvoločna žival; 64 moževa življenska spremljevalka; 66 površen opis; 67 domača žival; 68 kosilo; 69 preprost godbenik; 73 kratica celovškega sportnega kluba; 75 domača perutnina.

Majhno posestvo

s 6 ha zemlje in vsem odgovarjajočim orodjem ter živino, dajemo v najem. Podrobnosti v Zagorjah, številka 9, pri Grabštajnu.

Iščemo slovenske pevce in pevke

Vse, ki bi bili pripravljeni nastopati v radiju, prosimo, naj se javijo v ponedeljek, dne 13. oktobra t. l. v radiooddajni postaji Celovec (zaklonišče pod Križno goro) ob 17. uri. S seboj naj prinesejo besedilo in note.

ČEVLJARSKI MOJSTER

srednjih let, z dobro uvedeno obrtjo, želi znanja z resno in pošteno Slovanen. Samo resne ponudbe poslati na upravo »Koroške kronike« pod »Poštenost«.

348

MLADINSKI LIST

„MLADI KOROTAN“

bo razveseljeval vašo mladino in ji širil duhovno obzorje. List dobite pri upravi »Koroške kronike«. Cena izvodu 50 grošev, za šole znaten popust.